

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK SİYASETİNDE KADININ KONUMU ve ÖNEMİ:
SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ**

Fatma TUNCA

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Nihan KALKANDELER ÖZDİN

İSTANBUL-2023

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK SİYASETİNDE KADININ KONUMU ve ÖNEMİ:
SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ**

Fatma TUNCA

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Nihan KALKANDELER ÖZDİN

İSTANBUL-2023

ÖZET

Toplumda görülen toplumsal cinsiyet eşitsizliği en çok kadınları etkilemektedir. Kadınlar yüzyıllar boyunca bu konu hakkında mücadele etmişlerdir. 20. yüzyılda önemli haklar elde etmelerine rağmen, yasal düzenlemelerin uygulanmasında hâlâ sorunlar yaşanmaktadır. Dünyada olduğu kadar, ülkemizde de kadınlar siyasal alanda büyük eşitsizliklere maruz kalmaktadırlar. Bu konuya; toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığı zaman, kadınların siyasi alandaki konumunun çok önem taşıdığı görülmektedir.

Türklerde, kan bağı genelde erkek tarafından geçer ama Türk toplumlarında kadınlara her çağda ve coğrafyada çok önem verilmiştir. Aile içerisinde ya da toplumda kadınların önemi ve statüsü tartışılmazdır. Bu çalışmada, Cumhuriyet'ten günümüze Sakarya ilinde siyaset yapan kadınlar incelenmiştir. Türk kadınlarının siyasetteki konumu ve önemi araştırılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, günümüzde kadınlarımızın siyasette geçmişe göre daha fazla yer almaları ve söz sahibi olmaları olumlu bir gelişmedir. Ancak bu gelişmeye rağmen siyasette kadınların yeterince temsil edilemediği sonucuna varılmıştır. Kadınlar adına uygulanan kota uygulamaları ve pozitif ayrımcılıklar ile kadınlarımızın gelecekte daha fazla siyasetin içerisinde yer alabilecekleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Siyasette Kadınlar, Türk Kadınları

ABSTRACT

Gender discrimination mostly affects women in society. Women have struggled over this issue for centuries. Despite obtaining important rights in the 20th century, there are problems in the implementation of legal regulations. As in the world, women are exposed to great inequalities in the political arena of our country. According to gender perspective, the situation and position of women in the political arena is very important.

In Turks, blood ties are generally passed by men, but in Turkish societies, women have been given great importance in every age and geography. The importance and status of women is indisputable in the family or society. In this study, women who have been involved in politics were examined. The place, position and importance of Turkish women in politics has been researched. According to the results of the research, it is a positive development that our women are increasingly taking part in politics today and they have become an authority. However, despite this development, it was concluded that women were not sufficiently represented in politics. The quota applications and positive discriminations applied on behalf of women, our women will be represented more in politics in the future and they will receive the value they deserve.

Keywords: Woman, Gender, Women in Politics, Turkish Women

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada danışmanlığımı üstlenen bilgisini ve desteğini esirgemeyen Sayın Nihan KALKANDELER ÖZDİN Hocama teşekkürü bir borç bilirim. Teşekkürler Hocam.

Benim için çok önemli olan bu araştırmada, Sakarya İl Kadın Kollarına ve Sayın Milletvekilimize yoğun iş tempolarından bana zaman ayırdıkları için çok teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışması sürecinde bana teknik destek sağlayan kızım Doç. Dr. Hatice TUNCA' ya, manevi destekleri ile beni motive eden oğlum Muhammet, gelinim Deniz ve varlığı ile bana yaşam enerjisi veren torunum Berrak Su TUNCA' ya çok teşekkür ederim.

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve şkdar niversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim

(Faint watermark text: "YATIRIMCI" repeated diagonally across the page)

Tarih
Fatma TUNCA
İmzası

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
BEYAN FORMU.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. Ayrımcılık kavramı.....	5
2.2. Toplumsal cinsiyet kavramı.....	6
2.3. Toplumsal cinsiyet kuramı.....	8
2.4. Sosyal rol kuramı.....	9
2.5. Cinsiyet ayrımcılığı.....	9
2.6. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi.....	11
2.7. Kota uygulamaları.....	12
2.8. Pozitif ayrımcılık.....	12
2.9. Pozitif ayrımcılık kapsamında dünyada kota uygulayan ülkeler ve oranları.....	13
2.10. Tarihsel Süreçte Türk Kadınlarının Siyasal Alandaki Konumu.....	15
2.10.1. İslamiyet'ten önce Türk kadınlarının devlet yönetimine katkıları.....	15
2.10.2. İslam öncesi Türk devletlerinde siyasette kadın.....	16
2.10.3 İslamiyet'te kadınlara bakış açısı.....	18
2.10.4 İslamiyet'ten sonra Türk kadınlarının devlet yönetimine katkıları.....	19
2.10.5 Osmanlı siyasetinde kadınlar.....	20
2.10.6 Tanzimat fermanı ve Meşrutiyet dönemi.....	20
2.11. Cumhuriyet, Demokratik Siyaset ve Meclisin İlk Kadın Milletvekilleri.....	21
2.11.1. Cumhuriyet ve demokratik siyaset.....	21

2.11.2. Türkiye Cumhuriyet'inin ilk kadın milletvekilleri (1935-1936).....	23
2.12. Sakarya ilinde yerel siyasette kadın oranları.....	24
2.13 Türk Toplumunda Kültürel Değişimlerin Siyasete Etkileri.....	26
2.14. Siyasette Kadın Algısı.....	27
2.15. Sakarya ilinde siyaset yapan kadınlar; AKP örneği.....	30
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Tipi.....	31
3.2. Araştırmanın Modeli.....	31
3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı.....	31
3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	31
3.5. Veri Toplama Araçları.....	31
3.6. Verilerin Analizi.....	32
4. BULGULAR.....	33
5. TARTIŞMA.....	37
5.1. AKP ve Kadın Siyaseti ve Bulguların Yorumlanması.....	37
5.1.1. AKP'nin siyasette kadın politikaları.....	37
5.1.2. Bulguların yorumlanması.....	38
5.2. Siyasette Kadınlara Tarihsel Bakış.....	39
5.3. Eril Siyaset.....	41
5.4. Cam Tavan Sendromu.....	44
5.5. Kadın-Erkek Eşitliği.....	45
5.6. Türkiye ve Avrupa'nın İlk Kadın Başbakanı; Tansu ÇİLLER.....	47
5.7. Siyasette Kadınların Eksik Temsilinin Nedenleri, Siyasete Kadın Katılımının Önemi ve Kadınlara Karşı Önyargılar.....	47
5.7.1. Siyasette kadınların eksik temsilinin nedenleri.....	47
5.7.2. Siyasete kadın katılımının önemi.....	48
5.7.3. Siyasette kadınların önündeki önyargılar.....	49
5.8. Siyasal sosyalleşme kuramına göre rol dağılımı.....	50
5.9. Pozitif ayrımcılık ve kota uygulamalarında AKP örneği.....	51
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	53

KAYNAKLAR	55
EKLER	61
Ek 1.....	63
Ek 2. Özgeçmiş.....	64

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1: Nüfusları ve Kadın-Erkek Belediye Meclis Üye Sayılarına Göre Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde Bulunan İlçe Belediyeleri.....	25
--	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1: Cumhuriyet'in İlk Kadın Milletvekilleri	23
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

CEDAW: Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

IPU: Parlamentolararası Birlik

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

KAGİDER: Türkiye Kadın Girişimciler Derneği

KOSGEP: T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

MÖ: Milattan önce

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

ÜPB: Ülke Programı Belgesi

1. GİRİŞ

Kadınların, tarih boyunca ekonomik, sosyal ve siyasal arenada çok önemli aktif rol oynadığı, buna rağmen günümüzde yeterince temsil edilemedikleri görülmektedir. Bu sorunun temeli ise; ataerkil toplum yapısına dayandırılmaktadır. Kadınlar, ataerkil toplum yapısı içerisinde ikincil plana itilerek sosyal yaşamın dışarısında bırakılmışlardır. Bu durum cinsiyet eşitsizliğine yol açmaktadır ve bu eşitsizlik en çok siyaset alanında kendini göstermektedir. Bu bağlamda kadınların eksik temsiliyeti toplumda demokrasi sorununu da ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde kadınların siyaset alanında eksik temsili, Tekeli'nin (1991) deyiimi ile “Yokluk Sendromu” olarak adlandırılmaktadır. Bu yetersizlik hem yerel hem de ulusal temsilde karşımıza çıkmaktadır. Kadınların ekonomik, sosyal, siyasal ve diğer alanlarda arka plana itilmesinin en büyük nedeni toplumsal cinsiyet rolleridir. Bu roller gereğince kadınlara genellikle çocuk bakımı ve ev işleri düşmektedir.

Kişisel özgürlükleri kısıtlanan ve çoğu zaman da eğitim hakları ellerinden alınan kadınların kariyer hayalleri de yarım kalmaktadır. Kadınların siyasal ve ekonomik hayatın içerisinde yeterince temsil edilememesi, kadın sorunlarının gerektiği kadar anlaşılamamasına ve çözüm üretmekte zorlanılmasına yol açmaktadır. Oysa bir ülkenin kalkınması kadınların eğitimi ve eğitim alan kadınların her konuda hizmet vermeleri ile mümkün olabilmektedir. Kadınların siyasal yaşama aktif katılımlarını sağlamak amacı ile yapılan bu çalışmada, kadınların önlerindeki engellerin aşılabilmesi için kota ve pozitif ayrımcılık gibi alternatif yolların siyasette cinsiyet eşitliğine etkileri incelenecektir. Araştırmanın temel amacı, ülkemizde kadınların neden siyaset arenasında erkeklerden çok geride olduklarını araştırmak, siyasette karşılaştıkları sorunları ortaya çıkarmak ve çözüm önerileri sunmaktır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Ülke Programı Belgesinde (ÜPB) siyasal, ekonomik ve kamusal hayata katılmaları engellenen kadınlar; ekonomiden yararlanamayan, temsil edilemeyen, güçsüz ve siyasi arenada sınırlandırılan dezavantajlı bir toplum olarak tanımlanmaktadır (ÜPB, 2006–2010). Bu tanımlamanın çok da yanlış olmadığı görülmektedir.

Türk düşünce yapısına göre, gök kubbe devletin örtüsü, çadırlar da ailelerin örtüleri sayılmaktadır. Devlet, Gök Kubbe altında; aile ise çadır kubbesi altında yaşamını sürdürmektedir. Bunları karşılaştırdığımız zaman, Türk aile yapısı ve devlet yapısı arasında benzerlikler görülmektedir. Türk aile yapısındaki karı-koca ilişkileri incelendiğinde, katun-kağan arasındaki ilişkiden çok da farklı olmadığı görülmektedir. Toplumda aile bireyleri arasında hukuki ve sosyal denge sağlanmış ise, toplumun diğer kesimleri ile de sosyal, hukuki ve siyasi denge oluşturulmuştur demektir. Türk Aile yapısının temelinde görülen sosyal ve hukuki durum, devlet düzeni üzerinde de en üst seviyede görülmektedir (Eröz, 1977: 14). Devlet ile aile yapısı arasında benzerlikler görülmektedir. Ailelerdeki iş bölümleri, devlet birimlerinde görülen görev ayrılıklarında da görülmektedir.

Toplumların ekonomik, kültürel, sosyal özellikleri, eğitim durumları ve toplumsal normları gibi etkenler kadınların toplumsal konumlarının belirlenmesinde önem taşıyan faktörlerdir. Özellikle ataerkil toplumlarda kadınların eğitimde, üretimde, siyasal alanlarda, erkeklerin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Oysa tarih boyunca kadınlar; sosyal hayatın ve toplumun bir parçası olarak çocuk yetiştirmenin ve ev işlerinin çok ötesinde hayatın içerisinde aktif rol almış ve erkeklerle beraber eşit şartlarda toplumun temelini oluşturmuşlardır. Günümüzde kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için kadınların eğitim almaları ve toplumda aktif rol almaları gerekmektedir. Bunun için de aile içi ve sosyal şiddetin önüne geçilmesi, toplumsal cinsiyete önem verilmesi ve bu kapsamda aile ve sosyal politikalar alanında hazırlıklar yapılarak yürürlüğe konulması gerekmektedir.

Dünya nüfusunun yarısı kadınlardan oluşmaktadır ve dolayısı ile ülke nüfusumuzun yarısını da kadınlar oluşturmaktadır. Kadınsız bir dünya asla düşünülemez ama kadınlar dünyada ve ülkemizde hak ettikleri değeri görememektedirler (Gökçimen, 2008). Kadınlar, üretim, sosyal statü ve siyasal yaşamda erkekler ile eşit olmadıkça, toplum içerisinde demokratik ve eşitlikçi bir ortam olduğunu söylemek mümkün değildir. Kadınlar için öngörülen eşitlikçi hakların sağlanabildiği toplumlarda insan haklarından da söz etmek mümkün olabilir. Devlet, vatandaşlarına her zaman fırsat eşitliği sağlamakla yükümlüdür ve kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmaları en doğal haklarıdır ve devlet vatandaşlarına cinsiyet ayrımcılığı yapmadan fırsat eşitliği sağlamakla yükümlüdür. Kadınların siyasal yaşama aktif olarak girmesi, siyaseti eril yapıdan soyutlayacaktır ve karar mekanizmalarında daha çok yer almalarına olanak sağlayacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilmiş, insan haklarına önem veren, ekonomik refaha ulaşmış, demokratik ülkeler, gelişmekte olan ülke kadınlarına örnek olarak, öncülük yapmaktadır. Örneğin, İspanya’da ilk kadın “Savunma Bakanı” olan Carme Chacon, altı aylık hamileyken bu göreve seçilmiştir. Kadın-erkek eşitliğini öne çıkaran ve her alanda kadınlara verilen hakları geliştiren Başbakan Zapatero bu tercihten dolayı ülkede polemiik yaratmış olsa da Chacon, kadınları merkeze koyan politikasını sürdürmeyi başarmıştır (Dinç, 2016). Burada dikkat çeken en önemli detay savunma bakanlığı gibi zor bir göreve, bir kadının altı aylık hamile iken getirilmiş olması ve bu görevi başarı ile sürdürebilmesidir. Buradan da anladığımıza göre, kadınlara sosyal ve siyasal yaşamda fırsat eşitliği sağlandığı zaman, kadınlar her şartta ve koşulda siyaseti yönetecek güce ve yeteneğe sahiptirler.

Tarihte Türk kadınlarının devlet işlerinde önemli derecede söz sahibi oldukları, savaşlarda kahramanlık gösterdikleri ve eşleri ile aynı konuma sahip oldukları görülmektedir. Kadınlara günümüzde de sosyal alanda, özellikle de siyasal alanda aktif rol verilmesi ve kadınların zekalarından, deneyimlerinden yararlanılması gerekmektedir. Sadece toplumda toplumsal cinsiyet anlayışının, alışkanlıklarının ve kadınlara biçilen rollerin değişmesi gerekmektedir. Kadınları özel alanların içerisine hapsedilerek görevlerinin sadece çocuk doğurmak, yetiştirmek, eşine ve çocuklarına hizmet etmek olarak topluma dayatılması, kadınların sanki siyaset yapmayı beceremeyecekleri algısını oluşturmaktadır. Kadınların önündeki bütün bu engeller ve görünmez cam tavanlar erkek egemen toplumlarda kadınların kaderi olmuştur; ama kadınların artık bu cam tavanları kırmaları ve bu yazgıyı silmeleri gerekmektedir. Ancak bu sayede insanca yaşama hakkı elde edebileceklerdir.

İslamiyet’te de kadınlar erkeklerle eşit şartlara sahiptirler. Devlet işlerinde, savaşlarda ve sosyal yaşamda kadınlar hep erkelerin yanında yer almışlardır. Bu da demek oluyor ki dinimizde kadınları siyasetten uzaklaştırmak için hiçbir engel bulunmamaktadır. Öyle ise kadınları sosyal hayattan dolayısı ile siyasetten uzak tutmanın önünde aslında hiçbir engel yoktur. İslamiyet öncesi ve sonrasında Türk kadınları zekâları, yetenekleri, kahramanlıkları ile erkeklerle beraber eşit şartlarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bütün bu bilgilerden yola çıkarak kadim Türk geleneklerinde ve de İslamiyet’te kadınları sosyal hayatta dahil olabilmesi için hiçbir engel yoktur. Bu kısıtlama erkek egemen toplumun siyasette ve sosyal yaşamda kendileri lehine ürettikleri bir politikadır. Ataerkil toplum yapısı tarafından normlar belirlenmiş ve kadınlar da bu

normlara uymak zorunda bırakılmışlardır. Türk kadınları devlet işlerinde doğrudan ya da dolaylı olarak her zaman yer almışlardır. İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası Türk Devletleri'nde, kadınlar hükümdarlarla eşit haklara sahiplerdir ve hükümdarı doğrudan temsil etme veya saltanat naipliği yapma gibi görevleri de yerine getirmişlerdir.

Türk kadınının siyasetteki konumu ve önemi bağlamında konuyu ele aldığımız zaman; İslamiyet'ten önce, İslamiyet sonrası ve Osmanlı, Cumhuriyet ve günümüz olmak üzere dört ana başlık altında inceleyebiliriz. Ayrıca, Türk Devletleri'nde çeşitli dönemlerde, kadınların yönetime etkileri incelenecektir.

2. GENEL BİLGİLER

Araştırmanın bu bölümünde ayrımcılık, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi üzerinde durulacaktır. Bu kavramsal açıklamaların ardından sosyal rol kuramı bağlamında değerlendirme yapılacaktır.

2.1. Ayrımcılık Kavramı

Fransız Devrimi ile başlayan “eşitlik” söylemleri tüm dünyada etkisini göstermiştir. 1789’da yayımlanan “Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi” nin ilk maddesini oluşturan, her bireyin eşit ve özgür haklarla doğması ve yaşaması gerektiği ifadesine yer verilmiş ve eşitlik ilkesi hukuki açıdan ilk defa düzenlenmiştir (Korkut, 2009:11). Ayrımcılık kavramı; uluslararası arenada ilk defa “Birleşmiş Milletler” tarafından 1948’de yayımlanan “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” nde yer almıştır. İkinci maddesinde ise; “Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal görüş, ulusal ve sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.” ifadesine yer verilmiştir. Daha sonraki senelerde ise uluslararası arenada ayrımcılıkla alakalı birçok sözleşme oluşturulmuş, ama ayrımcılığın yasak olmasına rağmen ayrımcılık aşaması açık olarak tanımlanamamıştır. Genel tanımı ile ayrımcılık, bireylerin sonradan veya doğuştan sahip olduğu özellikler nedeni ile toplumsal yaşamda eşitsiz davranış ya da uygulamalara maruz kalmasıdır (Tokol, 2012: 158). Bu kavram sosyolojik açıdan ele alındığında birey, grup ya da grup üyelerine yöneltilen önyargı ile meydana gelen olumsuz davranış, tutum ve düşünceler olarak ifade edilmekte iken (Göregenli, 2012:21); hukuki açıdan bakıldığında zaman, hukuk sistemi içerisinde eşit olan bireylere, gerekçeleri olmadığı halde hak ve yükümlülükler ile ilgili olarak istemeyerek veya isteyerek eşitsiz davranılması olarak tanımlanmaktadır (SES, 2015: 13). Toplumda oluşan bu gibi kalıplaşan yargılar kişileri kişisel özelliklerinden uzaklaştırarak ve grup üyelerini tek tipleştirerek söz konusu kalıp yargılarla damgalamakta ve toplumda kendileri için ayrılan alanların dışına çıkmaları engellenmektedir.

Kadınlarla ilgili gerçek modern siyasi düşünceler ve eşitlikçi söylemler XVII. Yüzyıl’da ortaya çıkmaya başlamıştır. Kadınların siyaset ile ilişkilerinin yönünü de bu

döneme ait siyasal düşünceler şekillendirmiştir. “1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” nde yer alan “insan” kavramının aslında “erkek” kavramı anlamına geldiğini fark eden kadınlar, daha sonra kendilerinin de bu kavram içerisinde yer alabilmeleri için mücadele vermişlerdir. Fransız Devrimi sürecinde çok büyük aktif rol oynayan kadınlar, devrim sonrasında, bilinçli bir şekilde susturulmuşlardır. Bunun göstergesi ise; devrim sırasında aktif rol oynayan kadınlardan biri olan Olympe de Gouges’in, meclisin çıkardığı “Erkek ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”ne cevap olarak yazdığı “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” nedeni ile 1793’te giyotine mahkûm edilmesidir. Mahkeme, idam gerekçesi olarak: “Kendi cinsine yaşmayacak şekilde politikayla ilgilendiği için ve ölümü diğer kadınlara ibret olsun diye” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Modern Batı, siyasi literatüründe XVIII. yüzyıla kadar siyasi toplum ve sivil toplumların eşitlikçi pratikleri ve sivil toplum içerisindeki kadınların rolleri birbiri ile yakın ilişki içerisinde olduğu görülmektedir (Berktaş, 2016).

2.2. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk defa psikanalist Robert Stoller tarafından “Sex and Gender” adlı kitabında kullanılmıştır (Ecevit, 2003). 1970’li yıllardan bu yana sürdürülen cinsiyet çalışmaları alanında üç mühim aşama kaydedilmiştir. İlk aşama cinsiyet farklılıklarına vurgu yapan ve bu farklılığın cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılığın temelini oluşturduğu düşüncesidir (Ecevit, 2003). Bu bağlamda, kadınların doğurganlığı karşısına erkeklerin fiziksel gücü getirilmiştir. Kadınlar, ev işleri ve çocuk bakımları gibi işlere yönlendirilmiş; erkekler ise, fiziksel güç gerektiren işlerde ve zekâ gerektiren karar mekanizmalarında yer almışlardır. Ama bununla beraber toplumun dayattığı kadın-erkek rolleri biyolojik farklılıklarla açıklanamamaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı; kadın-erkek biyolojik cinsiyet ayrımı değil, kültürel, fizyolojik farklılıklar, sorumluluklar, toplumsal roller, toplumsal statüler, sosyo-psikolojik özellikler, eşitsizlik ve eşitlik gibi kapsamı geniş bir kavramdır. Cinsiyetse, doğuştan gelen biyolojik ve fiziksel özellikleri yani eril ve dişiliği temsil eden bir kavramdır. Literatürde “kadın” ve “erkek”, genel manada hem biyolojik cinsiyeti hem de toplumun bireylere atfettiği kadın-erkek rollerini ifade etmektedir. Ancak bu kavramların biyolojik ve sosyal anlamları birbirlerinden oldukça farklılık göstermektedir (Vatandaş, 2007: 29-56). Biyolojik cinsiyet, bebeğin erkek veya kız doğuşudur. Toplumsal

cinsiyetse, bebeğin cinsiyetini temsil eden kıyafetlerin renkleridir. Kız bebeğin odasının pembeye, erkek bebeğin odasının ise maviye boyanmasıdır. Erkek çocuklara oyuncak arabalar alınırken, kız çocuklarına oyuncak bebekler alınmasıdır. “Elinin hamuruyla erkek işine karışma”, “Erkek dediğin ağlamaz” gibi söylemlerle, hangi rengi giyeceği, hangi oyuncaklarla oynaması gerektiği, hangi mesleği seçmesi gerektiği ve ne yapması gerektiğine kadar toplumun bize dayattığı egemen algının tanımlandığı bir kavramdır (Dökmen, 2010). Toplum bireylerin nasıl giyinmesi, nasıl yaşaması gerektiğini bireyler doğmadan belirlemektedir.

Dünyadaki bütün demokratik ülkeler vatandaşları arasında eşitliği sağlamaya çalışmaktadır. Ancak dünyada birçok demokratik ülkede kadınlar, erkekler ile eşit haklara sahip değildir. Eşitsizlik toplumun bütün kademelerine dağılmıştır ve kadın-erkek eşitliğinin mümkün olamayacağı düşüncesi yaygındır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda, eşitliğin nasıl tanımlanacağı sorun yaratmaktadır. Ancak erkeklere sağlanan fırsatların, kadınlara da sağlandığını düşününler de bulunmaktadır. Bunun nedeni belki de kadınların dezavantajlı durumlarının yeterince belirlenememesinden kaynaklanmaktadır.

Kılıçaslan’a göre, toplum normlarının, erkek egemen bir toplumda şekillenmesi ile, erkekler için daha uygun bir yaşam şekli belirlenmiştir. Örneğin aynı aile içerisinde yetişmiş, aynı eğitim fırsatlarına sahip erkek ve kız çocuklarının meslek seçimleri sadece eğitimde sağlanan fırsatlarla belirlenmemektedir. İkisi de öğretmen ya da pilot olmak şansına sahip ise kesin eşit bir fırsattan bahsetmek mümkündür. Bu iki mesleğin de toplumsal cinsiyet kalıpları üzerinden ikisi için de farklı etkileri olacaktır. Kız çocuğun pilot olma hakkı varken, öğretmenliğe yönlendirilmesi durumunda kadın-erkek fırsat eşitliğinden söz edilemez. Bu perspektiften bakıldığı zaman, ayrımcılık noktasında eşit şartlarda olduklarının söylenmesi mümkün değildir. Fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmış ama yetersiz kalmıştır. Daha geniş açıdan bakıldığı zaman; kadınların eşit fırsatlar kullanarak eşit sonuca ulaşabilmelerinin, toplumsal normların ve bütün sosyal yapının düzene girene ve gelişene kadar gerçekleşmeyeceği anlaşılmaktadır (Kılıçaslan ve Işık, 2016). Toplumda kadınlara genellikle öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi meslekler uygun görülürken; erkeklere ise pilot, doktor, mühendis, yöneticilik gibi meslekler uygun görülmektedir. Bunun başlıca nedeni ise kadınların çocuklarına, eşlerine ve evlerine yeterince zaman ayıramayacakları düşüncesidir. Bir evde kadın-erkek birlikte çalışsalar

bile çocuklar ve evin bütün sorumlulukları kadınlardan beklenmektedir ve bu durum karşısında kadınlar çok zorlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklere atfedilen toplumsal yapı tarafından oluşturulmuş; farklı kültürlerde, farklı biçimlerde tanımlanan, toplum tarafından kabul gören davranışları ve yükümlülükleri anlatan sosyolojik bir kavramdır. Antropolojik perspektiften bakıldığında zaman, değişik toplumlar da değişik roller ile tanımlandığı görülmektedir. Örneğin, büyük şehirlerde doğan, büyüyen ve oranın kültürüyle yetişen bireylerden beklenen yaşam biçimi ve rolleri ile küçük bir yerleşim yerinde doğan, büyüyen ve oranın kültürüyle yetişen bireylerin yaşam biçimleri ve rolleri hakkında aynı şeyler beklenemez (Kılıçaslan ve Işık, 2016). Farklı kültürlerin, farklı normları bulunmaktadır ve toplumlar bulundukları coğrafyanın normlarına uyum sağlamak zorunda kalmaktadır.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Kuramı

Toplumsal cinsiyet kuramı; ilk defa Sandra Lipsitz Bern, “Sex and Gender” isimli kitabında kullanmıştır (Ecevit, 2011: 6). Bireyler toplumsal çevreden edindikleri bilgiler ile oluşturulan mevcut şemaya göre bilgi ve algıları işlemektedirler. Cinsiyet şeması ile çocuklar, erkek-kadın tanımlarını ve kültürlerini daha kolay kavramakta ve davranışlarını bu kültüre göre uygulamaya çalışmaktadırlar. Çocuklar, cinsiyet şeması sayesinde cinsiyetlerine uyan terimleri seçerek öğrenmekte ve bu sayede benlik kavramını oluşturmaktadırlar. Böylece çocukların benlik kavramları zihinlerinde cinsiyetlere göre şekillenmekte ve bu sayede iki farklı cinsiyet (kadın-erkek) olgusunu anlamaktadırlar (Vargel Pehlivan, 2017). Bu kuramın temeli bilişsel gelişime ve sosyal öğrenmeye dayandırılmaktadır. Sosyal kültür özellikle kadın-erkek karakterleri üzerinden tanımlanmış ve toplumsal olarak görev ayrımları belirlenmiştir. Çocuklar ise sosyal ortamlarda kadın-erkek davranışlarını gözlemleyerek toplumsal bir cinsiyet algısı ile bilgileri kodlama yolu ile öğrenmeye çalışmaktadırlar. Bu kurama göre; çocuklar toplumda sorumlulukları ve görevleri ayrı iki cins arasında bulunan farklılıkların temelini anlama yoluna gitmektedirler ve kendilerini ilgilendiren bilgiler doğrultusunda davranışlarını uygulamaya geçirmektedirler.

2.4. Sosyal Rol Kuramı

Sosyal rol kuramı; kadın-erkek arasındaki tutum ve davranış farklılıklarının kalıplanmış cinsiyet yargılarından oluşturulan bir teoridir. Kùltùrlere ait davranış ve rol kalıpları ile bireylerin uyumluluğu sosyal rol kuramının temelini oluşturmaktadır. Kùltùrlerde kadınlara çocuk bakımı; erkeklere ise ev dışında işler ve ekonomik sorumluluklar verildiği gùrùlmektedir. Bu bağlamda, sosyal rollerin cinsiyetler üzerinden belirlenmesinde ailenin ve çevrenin etkisi büyüktür (Kamışlı, 2018). Bu kurama göre erkek ve kız çocukları zaten okula başladıkları zaman cinsiyet üzerinden temelleri atılmış davranış ve düşünce yapısına sahip olmaktadır. Cinsiyet rol kimliğinin aktif olduğu ve gelecek dönemlerde de gelişmeye devam edeceği düşünùlmektedir. Okullar genellikle çocukların sosyalleşmesine yardımcı olmaktadır ve cinsiyet rollerinin sınıflandırılmasına katkı sağlamaktadır (Esen, 2013). Toplumsal yaşamda bireylerden alışılmış tepkiler beklenmektedir.

2.5. Cinsiyet Ayrımcılığı

Cinsiyet ayrımcılığı; kadınları hedef alan negatif bir ayrımcılık şeklidir ve toplumsal sorunların başında gelmektedir (Demirbilek, 2007: 13). Sosyal yapıda, birlik ve beraberlikle denge oluşturulmaya sağlansa da; birtakım eşitsizlikler, zıtlıklar ve çatışmaları bünyesinde barındırmaktadır. En önemli olumsuzluklardan biri de, kadınlara uygulanan toplumsal cinsiyet ayrımcılığıdır. Bu ayrımcılık haksız bir şekilde konumlandırma, tanılandırma ve uygulamalardır. Örnekle olarak, biyolojik olarak kadın cinsiyetine karşı toplumda oluşturulan “kadınlık” cinsiyet olgusu verilebilir. Kadınlık, cinsiyet gibi doğuşta var olan bir kavram değil, aksine toplum tarafından yapay ve sonradan ortaya çıkarılmış cinsiyet ayrımcılığıdır (Bingöl, 2014: 108). Kadınların negatif ayrımcılığa uğradıkları alanlardan biri de iř hayatlarıdır. Kadınların özel hayatlarındaki sorumluluk ve görevlerinden dolayı mesleklerinde yükselmeleri ve kariyer yapmalarının önüne gečilmesi ve imkânlarının kısıtlanması buna örnektir. Çalışma yaşamında kadınlara uygulanan cinsiyet ayrımcılığının tanımı olarak ortaya çıkan “cam tavan sendromu” (Kadınların, çalışma hayatında belirli bir seviyeye ulaştıktan sonra yükselmelerini engelleyen etkenlerin tamamı) sorunsalıdır (Seęer, 2009: 42). Bu durum toplumda sanıldığından daha çok yaşanılan bir durumdur, ve kadınlarda psikolojik çöküntülere yol açmaktadır.

Cinsiyet ayrımcılığı, tarihsel süreç içerisinde varlığını devam ettirse de yaşam düzeyi ve belirtileri toplumlar arasında farklılıklar göstermektedir. Ülkemizde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Kadınlık ise, fazlası ile yaşanmaktadır (Bingöl, 2014: 108). Cinsiyet ayrımcılığı kendi içinde dolaylı ve doğrudan olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan cinsiyet ayrımcılığı; bireylerin cinsiyetleri dolayısı ile uğradıkları açıktan uygulanan bir ayrımcılıktır (Alparslan vd., 2015: 68). İş başvurularında küçük çocuğu ya da bebeği olan annelerin işe alınmaması ve seyahat yapılması gereken işlerde bekâr kadınların tercih edilmesi doğrudan cinsiyet ayrımcılığına bir örnektir. Dolaylı cinsiyet ayrımcılığı ise; yapılması gereken bir işin gerekçelerinin haklılık içermemesi, belirlenen özelliklere göre bireylerden birinin diğerine göre daha fazla zarar görmesi ve gerekli olmadığı halde sadece belirlenen bireyin istenilen işi yapabileceği şeklinde tanımlanması gibi unsurlar barındırmaktadır (Aras, 2010: 11). Böyle taraflı seçimler ile hak etmeyen kişiler, onlardan çok daha çalışkan, başarılı ve vasıflı bireylerin yerini almaktadır. Bu da iş verimliliğinin düşmesine ve dolaylı olarak da ülke kalkınmasına zarar vermektedir.

Bazı alanlarda diğerlerine göre daha az temsil edilen kesimlere fırsat eşitliği sağlayabilmek için olumlu anlamda farklı ayrımcılıklar uygulanmasına zemin hazırlayan program ve politikalara pozitif ayrımcılık adı verilmektedir (Yıldız, 2008: 84). Pozitif ayrımcılık, dezavantajlı grupların karşılarına çıkan adaletsiz uygulamaları bu grupların lehine çevirmektir. Pozitif ayrımcılığın amacı; dezavantajlı kesimi, avantajlı kesim ile aynı düzeye getirmeye çalışmak, ve bu sayede bireyler arasındaki fırsat eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasıdır. Bu açıdan bakıldığında zaman bu uygulamalar “eşitlik” ilkesi ile uyum içerisinde değildir. Diğerleri ile karşılaştırıldığında zaman kadınların, azınlıkların veya daha çok ayrımcılıkla karşılaşan kesimlerin katlanmak zorunda kaldıkları adaletsizlikler; yalnızca yasaların düzenlenmesi ile çözülebilecek bir durum değildir. Bu düzenlemelerin yanı sıra dezavantajlı kesimin, avantajlı kesim ile fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir (Acar, 2017: 8). 1960’larda “İkinci Dalga Kadın Hareketlerinin Dinamikleri” ile toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde gerçekleştirilen politika ve uygulamalar Amerika ve Avrupa’da güçlenmeye başlamıştır. Avrupa Konseyi ve AB’de, cinsiyet eşitliği için çıkartılan politika ve uygulamalar fırsat eşitliğinden önce fırsat önceliği ve olumlu ayrımcılık hususunda ilerleme göstermektedir (Öztan, 2004: 207). Pozitif ayrımcılık aslında bir lütuf değil, hak sahibine hakkının teslim edilmesidir.

2.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin önlenmesi

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi çabaları, günümüzde gerek küresel gerek ise ulusal düzeyde politikalar ile yürütülmektedir. Siyasal açıdan kadın temsil eksikliğinin tartışılmasının, yaygınlaşmasının, demokrasi ve insan haklarının gelişimi ile eş zamanlı ele alındığı görülmektedir. Siyasal haklar ile ilgili, BM'nin 20 Aralık 1952 tarihinde yaptığı sözleşmede, kadınların hiçbir ayırım gözetmeden erkekler ile eşit koşullarda halk tarafından seçilen ve ulusal yasalarla kurulan bütün kamu kurumlarına seçilme hakkına sahip oldukları belirtilmektedir (Birleşmiş Milletler Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme, Madde 2). Ancak buna rağmen kadınlar; cinsiyet hiyerarşisi nedeni ile, eşit fırsatlar elde edememektedirler. Bu bağlamda en mühim adım; kadınların, siyasi karar vericiler ve uygulayıcılar seviyesinde toplumsal cinsiyet eşitliği içerisinde bütün temel programlara ve planlara dahil edilmesidir. Ülkemizde de “Gender Mainstreaming” stratejisi olarak bilinen bu strateji, 2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'na göre şu şekilde ifade edilmektedir:

“Toplumsal Cinsiyeti Anaakımlaştırma stratejisi, günlük ilişkilerin idaresindeki toplumsal cinsiyet perspektifi ile politik karar alıcıların gerçekleştirdiği etkinlikleri entegre eden politik ve teknik bir süreçtir. Toplumsal Cinsiyeti Anaakımlaştırma, politika süreçlerinin tüm evrelerinde ve tüm düzeylerinde, erkeklerle kadınlar arasındaki eşitlik prensibini dikkate alarak bunu tüm eylem alanlarında uygular. Bu şekilde, Toplumsal Cinsiyeti Anaakımlaştırma, strateji ve politika oluşturma sürecinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Ayrımcılığa maruz kalan insanların grup olarak dezavantajlı oldukları ve tek ihtiyaçları olan şeyin baskın eğilimlere katılmak için birazcık teşvik edilmek olduğu yönündeki örtülü varsayımın ötesine geçilirse, mainstreaming eşitsizlik yaratan durumların düzeltilmesi için yapılan pozitif eylemlere ek bir aşama teşkil etmektedir. Entegre bir politika aracılığıyla erkeklerle kadınlar arasında daha eşit bir dengenin oluşturulmasına yönelik genel hedefe ulaşabilmek için karar vericilerin politikalarını oluştururken ve uygularken, duruma toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmaları gerekmektedir”.

“Toplumsal Cinsiyeti Anaakımlaştırma” stratejisi, erkek ve kadın arasındaki eşit güç paylaşımının amaçlandığı, kadın ve erkeğin ekonomik yaşam eşitliğine vurgu yapan ve kadınlara karşı şiddetin önlenmesine öncelik tanıyan bir stratejidir. Genç, Toplumsal Cinsiyeti Anaakımlaştırma kavramı, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılığı bütün temel

program ve planlara dahil edilmesini prensip olsa da bu kavram yerine “Toplumsal Cinsiyet Odaklı Yaklaşım” ifadesi kullanımı günlük ve akademik kullanımı kolaylaştırabilmek gerekse Türkçe kullanımı yaygınlaştırmak için gerekli olduğuna vurgu yapılmaktadır (Bozatay, 2014).

2.7. Kota Uygulamaları

Siyasi karar alma organlarına seçilecek bireylerin belirlenmesinde seçim usullerine uygun olarak teknik ve özel hükümlerle kadınların bu organlarda belirli oranlarda yer ayrılmasına kota denmektedir. (Kılıç, 2000: 17). Kota uygulamaları; düşük cinsiyet temsiliyetini gidermek için alt sınırı belirlemektedir. Mesela, cinsiyet kotası erkekler için %35 ise; kadınlar için de bu oranın geçerli olmasını anlatmaktadır (Sayın, 2007: 31). Kota, kadınların ve dezavantajlı grupların eşit ve adil temsiliyet hakkı için adaleti sağlamaya yarayan uygulamalardır. Seçim sisteminde “kadın temsilci” oranı oldukça düşüktür ve bu da kadınlara uygulanan adaletsizliğin bir göstergesidir. Kadınları, her alanda erkeklerle eşit duruma getirebilmek için kota uygulamaları başlatılmıştır.

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)” 1979 yılında kabul edilmiştir. Türkiye ise; bu sözleşmeyi 11.06.1985 tarihinde 3232 sayılı kanunla T.B.M.M genel kurulunda uygun bulmuş, bakanlar kurulu da 24.7.1985 tarihinde 85/9722 sayılı kararla onaylamış ve 14.10.1985 tarihinde 18898 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanmıştır”. Temel hatları ile bu sözleşmeye imza atan taraflar; siyasal, ekonomik ve sosyal hayatın her alanında temel özgürlüklerin ve insan haklarının ve temel korunmasını ve bireylerin önlerindeki engellerin kaldırılmasının garantisi verilmektedir.

2.8. Pozitif ayrımcılık

Pozitif ayrımcılık sözleşmesi; Birleşmiş Milletler ’in 1975.1985 yılları arasında Kadınların 10 Yılı olarak kabul etmesi ile başlatılmış bir projedir (Yıldırım, 2013: 7). Pozitif ayrımcılık sözleşmesinin maddeleri ise şu şekilde sıralanmıştır.

- 1) “Taraf Devletler kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için, özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden

yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla yasal düzenleme dâhil bütün uygun önlemleri alacaklardır (md.3).

- 2) Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için Taraf Devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşmede belirtilen türden bir ayrım olarak düşünülmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların korunması sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilecektir. Alınan bu önlemler ise ayrımcı olarak nitelendirilmeyecektir (md.4).
- 3) Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek; hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek haklarını sağlamakla yükümlüdür (md.7)” (CEDAW, 1979).

Pozitif ayrımcılık, ekonomik, sosyal ve siyasi alanda kadınların hak arama mücadelesine yardımcı olan çok önemli bir uygulamadır. Toplumda demokrasinin işlemesi için nitelikli kadınların siyasi kararlarda aktif yer almaları gerekmektedir. Toplumun doğal dönüşüm sürecinin kota uygulamaları ve pozitif ayrımcılık sayesinde daha fazla gecikmeden gerçekleşmesi beklenilmektedir.

2.9. Pozitif Ayrımcılık Kapsamında Dünyada Kota Uygulayan Ülkeler ve Oranları

Pozitif ayrımcılık kapsamında; uygulanan kota uygulamaları ilk olarak, bazı siyasi partilerin kendi iç tüzüklerinde düzenlemeler yolu ile herhangi bir yasa olmadan uygulanan yöntemlerdendir. Diğer bir uygulama ise; anayasal bir düzenleme olsun veya olmasın yasalar yolu ile siyasi partilerin aday belirlemede cinsiyet kotası uygulamalarına zorunlu tutulmalarıdır (Öztan, 2004: 221). Genellikle kadınlar için kota uygulamaları “temsilde eşitlik” kavramına gelmektedir ve kadın-erkek eşitliği desteklenmelidir. Seçim sistemlerinde; kota uygulamaları ve kuralları yasalar eşliğinde yapılırsa daha etkili ve amacına ulaşmış olacaktır (Çağlar, 2011: 75). Dünyada bazı gelişmiş ülkeler, kadınların karar mekanizmalarında daha çok yer alabilmeleri için pozitif ayrımcılık uygulamaktadır. Kota ilk kez 1972’de İsveç’te uygulanmaya başlamıştır (Kılıç, 2000: 30).

Dünya ortalamasında kadınların ulusal parlamentolardaki temsiliyet ortalaması %21,4; hükümette temsiliyet oranı ise %19,4’ tür. Meclis temsiliinde kadınların oranının

en çok bulunduğu bölge %42,1 ile İskandinav ülkeleridir. Arap ülkeleri %17,8'lik oran ile bölgesel ortalama Türkiye'nin önünde yer almaktadır. İskandinav ülkeleri dahil Avrupa'da kadın oranının ortalaması % 24,7, İskandinav ülkeleri hariç % 23,1'dir. Avrupa ülkeleri sıralamasında Türkiye (% 14,4) ile kendine ancak en arka sırada bulunan (% 14,3) lük sıralaması ile Malta'nın önünde yer alabilmiştir (IPU, 2013a). Türkiye ve Avrupa Birliğı müzakere değerlendirme raporlarında düzenleyici önlem olarak kota uygulamalarının gerekli olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Brezilya'da seçime giren adayların % 20'si, Arjantin'de ise % 30'u kadın olması zorunludur. Hindistan'da yerel meclislerde % 33 kota uygulanmaktadır. Diğer taraftan, kota uygulamasında yasal bir düzenleme olmayan bazı ülkelerde siyasi partilerin iç tüzüklerinde kota uygulanmaktadır. İngiltere, Avusturya, İsveç, Norveç gibi ülkeler bunların arasındadır (Alkan, 2004: 7). Türkiye %30'luk kritiğı bile uygulamaya koyamamışken, özellikle günümüzde bu yaklaşım Avrupa seviyesinde, yerini "parite demokrasisi" ne (değer eşitliğı) bırakmıştır. Erkek ve kadının %50 temsil hakkı zorunluluk kazanmıştır. (Sayın, 2007: 44). Kota uygulamalarında fermuar sistemi denilen bu teknik artık Avrupa'da genellikle kabul görür hale gelmiştir. Ülkemizde ise siyasi partilerin kadına bakış açısı; sosyal rolleri, sosyal statüleri, çalışmaları ya da çalışmamaları kadınların birey olmaları açısından değerlendirilmektedir. Seçim dönemlerinde ise kadınlar seçmen olarak önem kazanmaktadır.

Siyasi partilerin temel amacı kadınların oylarını almaya çalışmaktır. Erkek egemen siyasi bir toplumda, siyasi yapının sorgulanması söz konusu değildir. Böyle bir ortamda kadınlar, siyasetin dışına itiliyor algısı ve duygusu oluşturarak seslerini duyurmaya çalışmaktadırlar (Tokgöz, 2010: 388). Bu sorunlar Avrupa Birliğı süreci içerisinde ele alınmıştır. Kadınların eğitimi, ekonomisi, sosyal statüsü, istihdam katılımı, siyasi temsilleri gibi konularda kadınların varlık göstermeleri ve beden bütünlüğünün korunması hakkı ilkeleri bulunmaktadır (Toksabay ve Memişoğlu, 2007: 4). Genellikle siyasi partiler bu sorunları seçim dönemlerinde gündeme getirmektedir ve seçim bildirilerinde kullanmaktadırlar.

2.10. Tarihsel Süreçte Türk Kadınlarının Siyasal Alandaki Konumu

2.10.1. İslamiyet'ten önce Türk kadınlarının devlet yönetimine katkıları

Türklerin tarihsel varlığı hakkındaki bilgiler M.Ö. 4000'lere kadar uzanmaktadır. Bu bilgilere göre, İslamiyet'ten önce Türk kadınlarının ev hanımlığı ve analık vasfı dışında ata bindikleri, silah kullandıkları ve savaşlara katıldıkları bildirilmektedir (Savcı, 1973: 107). Türk kadınları kahramanlıkları ile tarih yazmışlardır.

İslamiyet'ten önce Türkler kut inancına sahiplerdi, kut inancı törelere bağlılığı gerektirirdi ve Tanrı ülkeyi törelere uygun olarak yönetme hakkını kağana vermektedir. Kağan Tanrı'dan aldığı yetkileri adaletli bir şekilde yerine getirmek zorundaydı. Aksi halde tahttan indirilmekte ve yerine başka bir hanedan mensubu getirilmekteydi. Orhun Abide'lerinde kut, bağımsızlık olarak nitelendirilmekte ve güç Gök-Tanrı'ya dayandırılmaktadır (Özdemir, 2009: 128-129). Buradan Kut'un sadece kağan ve ailesine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Türklerde kadınlara her zaman, her coğrafyada çok önem ve değer verilmiştir. Devlet yönetiminde hükümdarlardan sonra en etkin kişi hükümdarların eşleridir. Türklerin yazmış olduğu pek çok destanda kadın kutsaldır ve toplumda her aşamada eşinin yanındadır. Hükümdar eşleri; hükümdar ile toylara, merasimlere, şöenlere katılır, elçileri birlikte kabul ederlerdi ve hükümdarın bulunmadığı zamanlarda da devleti yönetme yetkileri bulunmaktadır. Eğer yabancı bir ülke ile bir antlaşma yapılması gerekli ise bu antlaşmada hükümdarın yanında hükümdar eşinin de imzasının olması, çıkartılan buyruklarda ve fermanlarda mutlaka hükümdar eşinin de adının geçmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2004: 111-123, Tellioglu, 2016: 20-224, Gündüz, 2012: 129-148, Harman, 2001: 83, Parlak, 2017). Göçebe Türk devletlerinde, hükümdar eşlerine "katun" unvanı verilmektedir ama bu kelimenin anlamı ve nasıl ortaya çıktığı konusunda farklı kaynaklar bulunmaktadır. Birçok araştırmacı, bu sözcüğü kan ya da kağan kelimesi ile ilişkilendirmektedir. Tam olarak kelimenin nasıl çıktığı tespit edilememiş olsa da bu unvan, Hunlardan bu yana kullanılmaktadır ve artık kelimenin Türkleştiği-Türkçeleştiği bilinmektedir (Kafesoğlu, 2007: 2230). Türklerin, katun kelimesini M.Ö. 350'lilerde kullanmaya başladığı ve bugünlere kadar anlamı bozulmadan geldiği anlaşılmaktadır. Günümüzde kullanılan kadın kelimesinin kökeni de katun kelimesine dayandırılmaktadır. Katun kelimesi, Farsçanın etkisi ile hatun kelimesine dönüşmüştür. Hatun kelimesi çok büyük bir coğrafyada kullanılmıştır. Kelime şerefli, saygın ve yüksek seviyeli kadın

anlamına gelmektedir (Gömeç, 1997: 90). Buradan da anlaşıldığı gibi Türkler tarih boyunca kadınlara çok değer vermiş ve saygı göstermiştir.

2.10.2. İslam öncesi Türk devletlerinde siyasette kadın

İslam Öncesi, Tarihte Bilinen İlk Kadın Hükümdar, M.Ö. VII. yüzyılda yaşamış olduğu sanılan Tomris Hatun'dur. Ulu Kağan Alper Tunga'nın torunu olan Tomris Hatun Saka kraliçesidir. Tomris, demir anlamına gelmektedir. Tomris Hatun aynı zamanda dünyada da ilk kadın hükümdar olma özelliğine sahiptir. Tomris zekâsı ve icraatları ile Türk ve dünya tarihine damgasını vurmuştur. O zamanlarda saldırıya yönelik savaşlar yapılıyor olsa da Tomris Hatun savunma taktikleri ile ordusunu eğitmiştir ve başarılı olmuştur (Tarihimizde İlkler, 2022). Sabir hükümdarı Balak vefat ettikten sonra da yerine karısı Boğarık geçmiştir. Boğarık, idareci ve savaşçı yapısı ile tanınan bir Türk kadın hükümdardır. O döneme ait kaynaklarda Boğarık, yüzbın kişilik Sabir ordusunu kumanda etmiş ve Bizans İmparatoru, I. Justinianos'u dize getirmiştir (Kafesoğlu, 2007: 159). Burada da görüldüğü gibi Türk kadınları hükümdarlığa kadar yükselmişlerdir ve Büyük İmparatorluklar karşısında büyük kahramanlıklar göstermişlerdir.

Orhun Abide'lerinde, kadınlardan çok büyük bir saygı ile bahsedilmektedir. VIII. Yüzyılda, Oğuz Kağan Destanı'nda, Türk kadınlarının siyasi ve sosyal çalışmaları anlatılmaktadır. Kahraman Türk erkekleri evlenmek için kendileri gibi iyi kılıç kuşanan, ata binebilen, savaşçı kadınları tercih ederlerdi. Buna örnek olarak, Dede Korkut hikayesinde yer alan, Banu Çiçek Hatun ve Bamsı Beyrek verilebilir. Kadınlar bu dönemde devletin siyasi kararlarında her zaman, eşleri ile yer almaktadır. Oğuz törelerine göre de hatun-hakan ile aynı makama ve öneme sahiptir. Sofrada hatun, hakanın karşısına oturmaktadır ve buyruklarda hatunla hakanın adı birlikte söylenmektedir (Ülken, 2006: 56, 62). Manas Destanı'nda Kanıkey; Manas'ı kurtarabilmek için Manas'ın kılıç kesmez, ok geçmez zırhını giyinmiş, silahlarını kuşanmış ve atı Akkula'ya binerek düşmanların üstüne saldırmıştır (İnan, 1992: 43). Diğer bir destanda ise Semetey öldükten sonra Semetey'in eşi Ay Çürök düşmanları ile mücadele ederek, oğulları Seytek'i korumak için kendisini feda etmiştir (Umay, 1998: 52-61). Şanlı tarihimizde Türk kadınlarının hayatın her alanında var oldukları, siyasal ve sosyal hayatta son derece aktif ve söz sahibi oldukları bütün verilerde açıkça görülmektedir. Bu da aklımıza şöyle bir soru getiriyor: "Şimdi neden olmasın?" Türklerin üç kıtaya dağılmasındaki en büyük etkenin kadınların

katkıları olduğu düşüncesinden yola çıkarak, günümüzde de kadınlara daha çok güvenmeli, değer vermeli ve gereken yetkiler verilmelidir.

Göktürk Kitabelerinden Bilge Kağan Yazıtında, “Tanrı, Türk milleti yok olmasın diye babam İltiş Kağan ile anam İl Bilge Hatun’u yükseltti.” sözleri kadınlara vermiş oldukları değer ve önemin en büyük göstergesidir (Turan, 1969: 126-127). Türk devletlerinde kadınlar siyaset ile ilgilemişlerdir, ve hatta aralarında devlet başkanlığı yapanlar ve naibe olarak devleti idare edenler de olmuştur. Göktürk kadınları yabancı elçilerin kabulünde hazır bulunmuşlardır. Çin ile ilk barış antlaşmasını, Mete Han’ın eşi Uluğ Hatun imzalamıştır. Uygur devletinin kuruluş aşamasında Hakan Alp İlteber’ in anası Uluğ Hatun ülke içerisindeki anlaşmazlıkları çözmeye çalışmıştır. Ayrıca yargı yetkisini de kullanarak kanunlara karşı gelenleri, yargı yetkisini kullanarak cezalandırmıştır (Roux, 1989). Avrupa Hun İmparatoru, Bleda’nın karısı, eşinin vefatından sonra, idareyi eline almıştır. Atilla döneminde de Hun İmparatorluğunu ziyarete gelen elçiler, Atilla’nın eşi Arıkan’a da armağanlar getirmişlerdir. Arıkan’ın son derece süslü ve gösterişli köşkü ve hizmetinde bulunan özel erkânı bulunmaktadır. Arıkan, elçileri huzurunda kabul etmekte ve devlet meselelerini görüşmektedir (Ahmetbeyoğlu, 2001: 151). Görüldüğü gibi kadınlar bulundukları coğrafyanın yöneticisi olabilecek güce sahiptir. Ayrıca, kadınların hakandan bağımsız elçiler ile görüşme yapabilmeleri, devlet yönetiminde yetki alabilmeleri kadınlara karşı duyulan güvenin kanıtıdır.

Dede Korkut hikâyelerinde, aile yönetiminin tamamı ile kadınlara ait olduğu anlatılmaktadır. Türk devletlerine giden zamanın gezginleri, Türk’lerin yaşantıları hakkında bilgiler vermektedir. Bu gezginlerden biri de Orta Çağda yaşayan Marco Polo’dur. 1254-1323 yılları arasında Çin, Türkistan ve Moğolistan’ı gezen Venedikli gezgin Marco Polo, Türk kadınlarını şöyle anlatmaktadır: "Türk kadınlarından daha çok eşine bağlı sağlam ve değerli hiçbir millet kadını yoktur... O çağlarda Türkleri dünyada en başarılı yapan kadınlarının bu özelliğidir" demiştir. Diğer bir gezgin; İbni Battuta Harzem’de Kıpçak’larda olduğu kadar, Selçuklu’da da Türk kadınlarının misafirperver olduğunu söylemektedir. İbni Battuta, Kıpçak Hatun’larının önünde en az yirmi ihtiyar hatun, arkasında ise atlar üzerinde en az elli genç kız gördüğünü anlatmaktadır. (Roux, 1989). Eski Türk devletlerinde, Türk kadınları hem devlet yönetiminde görev alır hem de aile içerisinde çocukların yetiştirilmeleri, örgü örmek, çadır kurmak, süt sağlamak, tereyağı ve peynir yapmak, elbise dikmek gibi ailenin diğer işleri ile de ilgilenirlerdi (Sümer,

1980'den akt. Doğan, 1996). Seyahatnamesinde, İbn Battuda; Türk kadınlarına toplum içinde önemli yerler verildiğini, erkeklerle bir arada çalıştıklarını ve yemek yediklerini ve kadınların mertebesinin erkeklerden yüksek olduğunu, Türk sultanlarının hatunlara saygı gösterdiklerini, ilk önce hatunu tutarak tahta oturttukten sonra sultanın oturduğunu yazmaktadır (Ok, 2016). Bu durumu Ziya Gökalp, şöyle değerlendirmiştir; "Eski kavimler arasında hiçbir kavim, Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemişler ve saygı göstermemişler" (Gökalp, 1970: 3).

Ziya Gökalp, "Türkçülüğün Esasları" kitabında, Türk Kadınının toplumsal hayatı ile ilgili birçok detaylı bilgi vermiştir. Bu bilgilere göre, eskiden Türklerde baba ve ana soyu, birbirine eşit değerdedir ve mallar sadece kocanın değil, karı-kocaya aittir. Bu nedendir ki erkeğe ev ağası, kadına da evin hanımı denmektedir. (Unat, 1982: 7) Bütün aile kararlarında erkek ve kadının beraber bulunması zorunluydu. "Velayeti Amme" Hatun ile Hakan-Hatun Emrediyor ki diye söze başlaması gerekirdi, aksi halde buyruk kabul edilmezdi. Ayrıca elçilerin kabulünde hakan-hatun ikisi birlikte hazır bulunmak zorundaydı. Kabul sırasında solda hatun, sağda ise hakan otururdu, elçileri birlikte kabul ederlerdi. Kurultayda, şöenlerde, ayinlerde, kenkaşlarda, ibadetlerde ve ayinlerde, savaş ve barış meclislerinde de hatunlar mutlak surette hakanın yanında bulunurlardı (Gökalp, 1958: 112). Kadınların hak ettikleri ve kaybettikleri bu değeri yeniden kazanmaları için gereken çalışmalar yapılmalıdır. Ancak o zaman muasır medeniyetler seviyesine ulaşılabilir.

2.10.3 İslamiyet'te kadınlara bakış açısı

İslamiyet'te kadınların; kültürel, ekonomik ve sosyal hayattan kısıtlanması hakkında hiçbir emir bulunmamaktadır. Bunun aksine, Kuran müminlere kendilerini geliştirmelerini öğütlemektedir. Kuran'da, Allah çalışma konusunda şöyle emreder: "İnsan için ancak çalıştığı şey vardır. Onun çalışması muhakkak görülecek ve sonra en olgun karşılık verilecektir". Peygamber efendimiz zamanında yaşamış pek çok sahabe kadınların sosyal faaliyetlerde bulundukları, Hz. Aişe validemizin pek çok konuda fetva verdiği, bazı dini ve siyasi antlaşmalarda kadınların da bulundukları bildirmektedir. Müslümanlar bütün bunlara rağmen, bu konu hakkında kendilerini yetiştirememişlerdir. Toplumda görünen ahlaki çöküş böyle düşüncelere yol açmıştır. Kadınların hicabı yönünde verilen hükümlere göre; çalışmalarının önünde hiçbir engel bulunmamaktadır.

Carullah'ın ifadesine göre “İlmin ve imanın aydınlığında fitne olmaz. Varsa fitne, erkeklerin gözlerinde, kalplerinde ve dillerinde bulunur. İlle de tedbir almak gerekiyorsa erkeklerin gözlerine nikap, kalplerine adap, dillerine ikap lazım gelir.” (Savaş, 2010). Kuran-ı Kerim'de yaratılış, hak ve hükümlülükler konusunda kadınlar ile erkekler eşit fırsatlara sahiptir. Allah kulları arasında ayırım yapmamaktadır ve bu bakımından erkek ile kadını eşit seviyede tutmaktadır. Dinen sorumluluk ve hakları da aynıdır (Kur'an-ı Kerim, 3/195; 9/ 71). Hz. Muhammed'in kadınlar için yaptığı uygulamalar ve sözleri Kuran'ın yol gösterdiği bu çizgiye uygundur. Peygamberimiz her zaman kadın meseleleri ile ilgilenir, eşleri ile olan anlaşmazlıklarda ara bulucu olur, kadınların haklarını korur, erkeklere eşlerine iyi davranmaları gerektiğini öğütler ve kendi yaşayışı ile de örnek olan bir hami ve dost olmuştur (Aydın, 2001). İslamiyet'ten sonra da Türk toplumlarında kadınlar siyasette aktif rol oynamışlardır. İslamiyet'te zaten erkek-kadın eşittir ve kadınları sosyal ve siyasal yaşamdan kısıtlayan hiçbir emir olmadığı görülmektedir.

2.10.4. İslamiyet'ten sonra Türk kadınlarının devlet yönetimine katkıları

Harzemşahlar'da Terken Hatun eşi Sultan Tekiş ve oğlu Kutbeddin Muhammed zamanında devlet idaresi ve siyasetinde yer almıştır. Terken Hatun'un ileri gelen devlet adamlarından oluşan yedi kişilik bir heyeti ve kendine ait bir de divan heyeti bulunmaktadır. Terken Hatun dünyanın sahibi anlamına gelen, Hüdavend-i Cihan lakabına sahiptir ve kendisinde de oğlunda olduğu gibi hükümdarlık tuğrası bulunmaktadır (Kafesoğlu, 2000: 170-172, 208-210). Kitab-i Diyarbekriyye kitabında Tihranî; Ârâyiş Begüm hakkında “kadın süs eşyasını, savaş aletleriyle değişti. Leçeğini miğfer yaptı. Siperi peçe gibi başına çekti. Kendisine benzeyen bencil aynayı çift tarafları kılıç yapıp düşmana karşı salladı... Alanı erkek aslanlardan boş görünce saltanat binasının planını yaptı.” demiştir (Tihranî, 1977: 434-435). Türk dünyası tarihinde kadınların sosyal ve siyasî faaliyetlere katıldıkları, erkekler ile pusat kuşandıkları ve savaşa girdikleri görülmektedir (Ecer, 2012: 11). Safevi Devleti'nin ilk dönemlerinde; kadınlar, eşleri ile devlet yönetiminde yer almışlardır. Şah Bilge Hatun (Baharlu, 2021), Safevi Devleti'nin kuruluşundan sonra da toplumda kadınların simgesi haline gelmiştir.

2.10.5. Osmanlı siyasetinde kadınlar

Kadınlar, Osmanlı'nın kuruluş aşamasında çeşitli meslekler etrafında örgütlenmişlerdir. Bu Orta Asya'dan gelen bir geçmişe sahiptir. O dönemlerde “Bacıyan-ı Rum” teşkilatı “ahilik” kadınların oluşturduğu “Ahilik” teşkilatının yan kolu olarak kurulmuştur. Burada Türkmen kadınların erkekler ile iş yaşamına girmesi dikkat çekici bir ögedir. Buradan geleneklerimizde kadınlara verilen önemin ve kültür mirasının Orta Asya'dan Selçuklu'ya oradan da Osmanlı'ya geçtiği görülmektedir (Doğan, 2001'den akt. Bulut, 2013). Kaybettiğimiz değerlerimizi yeniden kazanmalıyız. Köklerimize tutunmalı ve Atalarımızın mirasına sahip çıkmalıyız. Modernlik adına yozlaşan ve yok edilmeye çalışılan geleneklerimize geri dönmemiz ve gelecek nesillerimizi küreselleşmenin getirdiği bu kapitalist düzenden kurtarmamız gerekmektedir.

Katun kelimesi Osmanlı'da da saygınlık anlamına gelen kadın efendi, ulu hatun, baş kadın gibi saraydaki hatunlara rütbe olarak verilmiştir. Kelime, Anadolu'da da aynı önemini korumuştur (Gömeç, 1997: 90). Osmanlı siyasetinde; Hürrem Sultan, Kanuni dönemine damgasını vurmuştur (Gökbilgin, 1950: 593-596, Baltacı, 2022: 498-500). Esmâ Sultan ve Mihrimah Sultan da bu konuda öne çıkan isimlerdendir (Pierce, 1996). Safiye Sultan, Hatice Turhan Sultan ve Kösem Sultan aynı dönemlerde siyasete etki eden, en çok bilinen, ün yapmış kadınların arasında yer almaktadır (Baysun, 2022: 915-923). Türkler İslamiyet'e geçtikten sonra Arap kültürünün etkisi ile kadınların sosyal hayatlarına katı kurallar getirmişlerdir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren Bizans kültürünün etkisi altında kalan Türkler, kadınları toplumdan uzaklaştırmış ve hareme kapatmışlardır (Çitçi, 1982: 9). Erkekler kendilerinin lehine olan Arap ve Bizans kültürünü Türk geleneği haline getirmişlerdir. Kadınlar sadece ev ile sınırlandırmış, sosyal hayattan uzaklaştırmış ve evin bütün sorumluluklarını da kadınlara yüklenmiştir.

2.10.6 Tanzimat fermanı ve Meşrutiyet dönemi

Tanzimat Fermanı ile (1839) siyasette kadınlar için değişim süreci başlamıştır. II. Meşrutiyet döneminde, kadınların siyasete katılmaları ve kadın haklarının korunması konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bu dönemde gerek dönemin iktidarı gerekse derneklerin desteği ile kadınların hakları korunmaya çalışılmıştır. Ülke genelinde kadın hakları hakkında düşünce hareketleri oluşmaya başlamıştır (Negiz Üçer, 2012: 3-4).

Kadın hakları en çok Meşrutiyet döneminde, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından savunulmuştur ve toplumsal yaşamda yer alabilmeleri için çalışılmıştır. Kadınların siyasetteki yeri Meşrutiyet'ten sonra, Jön Türkler tarafından tartışılmaya başlamıştır. Kadınların sorunları; kültürel, siyasal ve ekonomik bir memleket meselesi olarak görülmüş ve aydınlar tarafından tartışılan temel sorunlardan biri olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde yaşayan birçok yazar, kadınlar ile ilgili yazılar yazmış ve kadınların toplumda aktif rol almaları için çaba göstermişlerdir (Özkiraz, 2011: 3). Kadınların siyasete girebilmeleri için zemin hazırlamışlardır.

Cumhuriyet öncesi, Şubat 1923'te Atatürk Türk kadınlarına şöyle seslenmiştir.

“Bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun, bir organı faaliyette bulunurken diğer bir organı işlemezse, o sosyal toplum felçlidir”.

“Kahraman Türk kadını! Sen yerlerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde yükselmeye layıksın”.

2.11. Cumhuriyet, Demokratik Siyaset ve Meclisin İlk Kadın Milletvekilleri

2.11.1 Cumhuriyet ve demokratik siyaset

Demokratik siyasal katılım, güçlü ve evrensel bir ilkedir. Siyasal katılımcı vatandaşlar, demokraside temel siyaseti belirlemede güçlü bir konumdadırlar. Bu pozisyonları nedeni ile katılımcılar kendi kendilerini yönetmiş olmaktadır (Barber, 1995: 195-200). Milbrath göre, siyasi katılım seviyesi geçiş ve izleyici faaliyetleri şeklindedir. İzleyici faaliyetleri arasında üye olmak, siyasi mesajlarla ilgilenmek, seçimden seçime oy kullanmak, partileri adına oy kullanmaları için ikna etmek ve siyasal meseleler hakkında diyaloglar kurmaktır. Milbrath geçiş faaliyetlerini de hükümet yetkilisi ya da siyasi lider ile iletişim kurmak, bir adayı ya da partiyi maddi yönden desteklemek, siyasal bir mitinge, gösteriye veya toplantıya katılmaktır. Sonra da siyasal partilerden aday olmak, siyasal bir partide ya da kamuoyunda önemli bir pozisyonda yer almak, siyasal partilerin seçim kampanyalarına katılmak, siyasal fonlar sağlamak ve siyasal karar alma toplantılarına katılmaktır (Milbrath, 1965: 18-19). Günümüzde de sürecin böyle işlediği görülmektedir.

Cumhuriyet'ten sonra Türk kadınlarına siyasi haklarının tanınması ilk kez 1923 yılında mecliste milletvekili seçim kanunu görüşmeleri sürecinde gündeme gelmiştir. Kanun tasarısında bulunan her yirmi bin “erkek nüfusa” bir milletvekili seçilecektir ibaresi üzerine kadınların nüfusa dahil edilip edilmeyeceği sorusu ortaya çıkmış, bunun üzerine 18 yaşını bitiren her Türk'ün milletvekili seçimlerine katılabileceği söylentileri mecliste çok büyük tepkilere neden olmuştur. (Konan, 2011: 166). Gelibolu Milletvekili Celal Nuri Bey'in kastedilenlerin erkekler olduğu yönünde söylemleri üzerine, Recep Bey “Kadınlar Türk değil mi beyefendi”? diyerek tartışmayı devam ettirmiştir. Bütün bu tartışmalara rağmen “her Türk erkeği” ibaresi maddeye eklenmiştir (Konan, 2011: 166). Neyse ki bundan 11 yıl sonra yapılan bu yanlıştan dönülmüş ve 1934 yılında kadınlara da seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

Cumhuriyet'in kuruluşu ile toplumda çok önemli değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet'in kurucuları, Osmanlı'dan iki temel gelenek almışlardır. Bunlardan birincisi, geleneksel “devletçi” siyasi kültür, ikincisi ise modernleşme ile gündeme gelen “sivil toplum”dur. Cumhuriyet kurulduktan sonra, sivil toplumlardan daha çok devlete önem verilmiştir ve modernleşme projesi kapsamında devlete özel misyon yüklenmiştir (Çaha, 2010: 1). Cumhuriyet ile birlikte “modernite projesi” kapsamında kadın politikaları Batı'daki politikalardan daha ileri seviyelere ulaşmıştır. Ülkemizde kadınlara anayasal seçme-seçilme hakkı 1934'te birçok Avrupa ülkesinden daha önce verilmiştir, ama modern toplumun ortaya çıkması ile kadınlar özel alanlara sıkıştırılmış, toplumsal hayattan ve insan haklarından mahrum bırakılmışlardır (Üşür, 2008). Türk kadınları siyasi eylemlere Kurtuluş Savaşı sürecinde kurulan derneklerle, yaptıkları mitinglerle başlamışlardır (Göksel, 1993: 159). Cumhuriyet'in kuruluşunun üzerinden 100 yıl geçmesine rağmen kadınlar siyasette istenilen seviyeye ulaşamamışlardır, günümüzde hala eşitlik ve temsil hakkı mücadelesi vermektedirler.

Türkiye'de kadınlara seçimlere katılma hakkı belediye seçimlerinde 1930 yılında, muhtar seçme ve seçilme hakkı 1933 yılında ve milletvekili seçilme hakkı 1934 yılında verilmiştir. Türk kadınları Atatürk sayesinde bazı Batı ülkelerinden çok daha önce seçme-seçilme hakkı elde ettikleri halde halen siyasal alanda yeterince temsil edilememektedir. Kadınlar, Türkiye Cumhuriyeti'nde 1935 yılında ilk defa, TBMM için oy kullanmış ve yine aynı yıl yapılan seçimlerde meclise girmiştir ve meclise giren kadınların oranı ise sadece %4,5'tir (Gökçimen, 2008: 22). Bu oran aradan geçen çok uzun zamana rağmen günümüzde de fazla gelişme gösterememiştir. 2018-2023 arası TBMM 27. dönem kadın

milletvekili oranı ancak %17.33'e kadar yükselebilmektedir. AKP'nin kadın milletvekili ortalaması %18.95 ile TBMM ortalamasının üzerinde bulunmaktadır. Ama bu oran kesinlikle yeterli değildir. Siyasette kadınlara daha fazla fırsat verilmesi gerekmektedir.

2.11.2. Türkiye Cumhuriyet'inin ilk kadın milletvekilleri (1935-1936)

Şekil 1. Cumhuriyet'in İlk Kadın Milletvekilleri (Wikipedia, 2023)

Ne mutlu bu kadınlara ki çok önemli bir görevde ilk olma özelliği taşımaktadırlar.

TBMM'de beşinci dönem kadın milletvekillerinin, birisi yazar, birisi doktor, ikisi çiftçi, on üçü öğretmen ve birisinin ise mesleği belirtilmemiştir. Beşinci dönem kadın milletvekillerinden on tanesi yalnızca bir dönem milletvekilliği görevinde bulunmuştur. Ama bazıları iki, üç ve bir kişi de dört dönem milletvekilliği görevini sürdürmüştür. Mecliste dört dönem milletvekilliği görevini sürdüren kadın milletvekili, İzmir Milletvekili Benal Arıman'dır (Gökçimen, 2008: 29). Ülkemizde kadın-erkek eşitliği ilkesi 2001-2004 yılları arasında Anayasa'mızda yapılan değişiklikler ile güçlendirilmiştir. Anayasa'mızın 10. maddesine "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" ve 41. maddesine

“Aile Türk toplumunun temelidir” ifadesinden sonra “ve eşler arasında eşitliğe dayanır” hükümleri eklenmiştir. 66. maddede bulunan Türk vatandaşlığı ile ilgili yapılan düzenlemede eşitsizlik hükmü içeren madde çıkartılmıştır. Ayrıca, Anayasa’nın 90. maddesine; “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konudaki farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır ...” hükmü eklenmiş ve CEDAW Sözleşmesi de ulusal düzenlemelere karşı üstün duruma getirilmiştir (Gökçimen, 2008). Yasalarda kadın-erkek eşitliği sağlanmış olsa da henüz bu eşitlik uygulamalarda görünür hale gelmemiştir.

2.12. Sakarya ilinde yerel siyasette kadın oranları

Kadınlar yerel siyasette de yeterince temsil edilememektedir. Mahallelerde veya büyük şehirlerde özellikle kadın sorunları erkekler tarafından çözülmeye çalışılmakta veya hiç ele alınmamaktadır. Tekeli’nin tabiri ile, kadınların ülkemizde yerel siyasette temsiliyet oranının düşük olması, eksik temsilden de öte “Yokluk Sendromu” dur (Tekeli, 1991). Bireyler, organize edilen kültürel davranışların bulunduğu bir toplum içerisine doğar. Bu kültür organizasyonunun içerisinde diğer bütün roller gibi cinsiyet rolleri de belirlenmiştir. Statü ve roller, erkek veya kadının başkaları ile ilişkileri ve iletişimlerini şekillendirirken, toplumsal yapı içerisindeki konumlarının anlamlarını ve amaçlarını da belirlemiş olur. Ancak belirlenen bu cinsiyet rolleri, çoğu zaman toplumsal eşitsizliğe neden olmaktadır. Yerel siyasette yetersiz temsiliyet ya da “yokluk sendromu”nun sebepleri aşağıda şöyle sıralanmaktadır:

- Kurumsal siyasette kadınların “simgeselliği” ve aktif siyasette kadınların daha ziyade “vitrin” olarak gösterilmesi,
- Yerel toplumda bile sosyal hareketliliğin az olması,
- Yerel düzeyde kadın hareketlerinin göz ardı edilmesi,
- Kırsal alanlarda ataerkil yaşamın kadınlar üzerindeki baskılarının yoğunluğu,
- Siyasal partilerin yapıları itibarı ile eril olarak tanımlanan rekabet, hırs, sertlik, ataklık özellikleri ile ilişkilendirmesi ve siyasi yaşamın sürdürülüş biçimini erkeklerin, kendilerine göre düzenlemeleri,

- Geleneksel inanca göre kadınların yapacağı işlerin daha ziyade “özel alanla” sınırlı olması.

Ayrıca bunlara ilaveten kadınların aktif siyasete girebilmeleri için gerekli olan “güç”, “bilgi”, “deneyim” ve” para” konularında erkeklere oranla daha dezavantajlı olduklarını göz ardı etmemek gerekmektedir. Belki de en önem taşıyan sorun, belli bir kültürel sermaye ve sınıfa mensup az sayıda kadının bu fırsatlardan yararlanabilmesi ve bu kadınların partilerce vitrin ve imaj olarak kullanılmasıdır (Yıldırım, 2013). Bu tabloya göre artık kadınların bu gidişe bir dur demeleri ve siyasetin içerisine girmek için çaba göstermeleri gerekmektedir.

Tablo 1. Nüfusları ve Kadın-Erkek Belediye Meclis Üye Sayılarına Göre Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde Bulunan İlçe Belediyeleri

	Nüfus İlçe Merkezi	Erkek Meclis Üye Sayısı	Kadın Meclis Üye Sayısı	Toplam Meclis Üye Sayısı
Adapazarı Belediyesi	244. 748	28	3	31
Akyazı Belediye	42.571	13	2	15
Arifiye Belediye	32.557	15	–	15
Erenler Belediye	68.849	24	1	25
Ferizli Belediye	13.377	10	1	11
Hendek Belediye	46.276	13	2	15
Karapürçek Belediyesi	7.418	9	–	9
Sapanca Belediyesi	33.000	12	3	15
Serdivan Belediyesi	93.448	23	2	25
Söğütü Belediye	8. 254	9	–	9
TOPLAM	590.498	156	14	170

Kaynak: İlçe merkezlerinin nüfus bilgileri www.tuik.gov.tr adresinden, kadın-erkek meclis üye sayısı belediyelerin internet sayfalarından alınmıştır (Erişim tarihi:17.01.2023).

Tablo 1.de de görüldüğü gibi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki belediyelerin toplam 170 belediye meclis üyesi bulunmaktadır ve bunların sadece 14’ü

kadındır. Kadınların aktif siyasette varlığının yok denecek kadar az olduğu burada da karşımıza çıkmaktadır.

2.13. Türk Toplumunda Kültürel Değişimlerin Siyasete Etkileri

Akşit'e göre, 1950' lerde şehirlere doğru başlayan kırsal göç, çiftçiliğin büyük oranda ortadan kalkması ve köylünün özünü kaybetmesine yol açmıştır. Bir bakıma "kırsallaşma" olgusu ortadan kalkmış ve yerini "şehirleşme" olgusu almıştır. Köylü çiftçinin yerini, şehirli işçiler almıştır. Ancak, burada değişen yalnızca erkekler değil, aynı zamanda kadınların da hayatları değişmiştir. Kadınlar artık eğitim görmeye, kendi kararlarının kendileri vermeye ve özgürce hareket etmeye başladıkları için ata mirası erkek egemen toplum ortadan kalkmaya başlamıştır. 1980'e kadar süren 30 yıllık bu zaman sürecinde; kırsal değerlerle yaşama tutunmaya çalışan toplum, artık kendisi için yeni bir kültür inşasına başlamıştır (Akşit, 1987: 193). Bu geçiş sürecine baktığımız zaman; sanayileşme, toplumsal kültür ve değerlerin değişimi bütün dünyayı etkilediği kadar ülkemizi de etkilediği görülmektedir. Türkiye'de 1950'lerde başlayan süreç, 1970'lerde hızlanarak devam etmiştir ve bu durum kendi öz benliğini yitirme noktasına kadar gelmiştir. Tarım yaşamını bırakan kırsal kesim, yalnızca çiftçiliği değil, kendi yaşamlarını ve kültürlerini de bir kenara bırakmıştır. Kadınların konumlarının değişimi, toplumsal değişimin anlaşılabilmesi için önemlidir. Türk toplumunda tarih boyunca kadınların, toplumsal konumları değişmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile ani ve çok hızlı bir biçimde, olumlu yönde değişmiştir. Şehir yaşamına geçiş ile bu değişim zirveye ulaşmıştır. Bu değişim kadınların ruh halinden, dış görünüşüne kadar her şeyi etkilemiştir; kadınlar "birey" olduklarının farkına varmışlardır. Erkeklerin azalmaya başlayan otoriter tavrı, etkinliği ve baskıcı güçleri, kadınları daha da güçlü kılmaya itmiştir.

Türkiye'de, kurumsal kadın hakları döneminde kadınlar karar alma mekanizmalarında aktif olarak daha fazla yer almaya başlamış ve hukuki alanda kadınların etkinliğinin ve gücünün daha fazla hissedildiği bir dönem olmuştur. Bu tarihe kadar kadın bir başbakan çıkarmış olmasına rağmen kadın hakları ile ilgili gereken adımlar yetersiz kalmış ama kadınların istihdam oranı birçok alanda artmıştır. Akşit'e göre, Türkiye'de kurumsal kadın haklarının yaşandığı 1998 sonrası geçen 12 yıllık süreç içerisinde kadınların eğitim, cinsel ve sağlık sorunlarının çözümünde daha ciddi adımlar

atılmaya başlanmıştır. Toplumda kadınların karar mekanizmalarında yer almaları, demokratik toplum ve küresel dünya gereklerine uygun bir yaşam sürdürebilmeleri yeniden gözden geçirilmiştir (Akşit, 2007: 11-12). Berktaş'a göre; küreselleşme, kültürel anlamda yaşanan değişimlerin en önemli faktörlerinden biridir. Dünyada toplumsal yapının derinden etkilenmesini sağlayan ve radikal değişimlere neden olan küreselleşme, Türkiye'de de kültürel değişimin temel nedenlerindendir. Küreselleşme, değişen toplumun tüketim algısını ve kültürel alışkanlıklarını etkisi altına almıştır. Toplumun geçmişte doğal karşıladığı birçok olgu, bu süreç içerisinde eleştirel bir duruma gelmiştir. Bunların başında da kadınların toplumdaki statüleri gelmektedir. Küreselleşme toplumda kadınların kendilerine özgü bir yere sahip olmalarına, toplumun bireylere bakış açısının değişmesine, kadınların eğitim hayatının uzamasına ve daha açık görüşlü toplumsal bir yapının oluşumuna olanak sağlamıştır (Berktaş, 2004: 26-27). Kadınlar üzerinde küreselleşmenin en önemli etkilerinden birisi de, genellikle dünyada kadın sorunlarının aynı zamanda ele alınması ve birbirleri ile iletişime geçip sorunlarına hep birlikte ortak çözüm bulmak için ortak eylemler yapabilmeleridir.

2.14. Siyasette Kadın Algısı

Minibaş'a göre, günümüzde siyasal katılım açısından kadınların siyasi partilere üye olmaları önemli bir özelliktir. Kadınların ilçe başkanlığı, il başkanlığı, genel başkanlık gibi partilerin karar mekanizmalarında yer almaları ve yükselmeleri kolay değildir. Partilerde, kadın adaylar yöneticiler için yalnızca "parti vitrini" olarak gösterilmektedir. Kadınlar, parlamenterlerin takipçisi ya da sözcüsü olarak rol almaktadır ve bu durumu kabullendikleri görülmektedir. Kadınların parlamentoya seçilmesi bile, erkek milletvekilleri ile tamamen eşit bir statüde oldukları anlamına gelmez, kadınlara biçilen toplumsal roller aile, eğitim ve sağlık gibi belirli alanlarla sınırlandırılmıştır. Kadınların kendi uzmanlık alanlarında başarılı olsalar bile, ülke yönetimi ile doğrudan ilgili olan parlamentoda; içişleri, dışişleri, finans, ulusal savunma gibi görevlerde yer alamamaktadırlar (Minibaş, 1996: 180). Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, politik kararları almada kadınların önlerindeki siyasi ve sosyal engellerin kaldırılması ile mümkündür. Kadınların politikada adil temsiliyetleri, demokrasinin vazgeçilmez ilkelerindendir. Siyasal partilerin bu bağlamda harekete geçmeleri lazımdır. Partilerde kadın politikalarından söz edildiği zaman, yalnızca kadın kolları anlaşılmaktadır

(TÜSİAD, 2000: 209). Başka fırsatlar verilmese de partilerin seçim dönemlerinde en fazla katkıyı kadınların sağladığı görülmektedir. Siyasi partilerde genel olarak kadın kolları; yaşlılar, engelliler ve çocuklar için toplumu doğrudan ilgilendiren sanatsal ve kültürel faaliyetleri düzenlemek ile görevlendirilmektedir (TÜSİAD ve KAGİDER, 2008: 228).

Siyasette, 1935'ten bu yana donanımlı olmanın gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, kadınların aynı düzeyde eğitim ve benzer tarzda olmaları siyasi otoriteden kaynaklanmaktadır. Kamusal alan erkekler için çok doğal bir alandır ve siyasetin merkezinde yer alırlar. Kadınlar ise “kadın kolları” adı altında partiye hizmet için kullanılmaktadır. Erkekler siyasette kadınların öğreticisidir ve hiyerarşide en üst sıralarda yer almaktadırlar (Aydın, 2008: 628). Ülkemizde kadınlar nerede ise, bütün siyasal partilerin ikincil birimleri olan kadın kollarında görev almaktadır. Siyasal partilerin kadın kolları, görev alanlarını kapsayan konularda karar verme yetkileri oldukça sınırlıdır. Kadın kollarının siyasi partilerinden bağımsız kendileri için ayrılan bir bütçeleri yoktur ve parti bütçesinden faydalanma yetkileri de yoktur. Kadın kolları, siyasi partilerin yönetiminde yer alamazlar ve milletvekilliği için aday olmak isteyen kadınları belirleme yetkisine de sahip değildir (TÜSİAD, 2000: 212). Siyasetin içerisindeki kadınlar, siyasette yeteri kadar kadın olmamasının nedenlerinin kadınların kendi sorunları olduğunu, aile ya da eş desteği almadan bağımsız olarak siyasette nitelikli ve başarılı yer edindikleri zaman bu başarılarının nedenini kadın özelliklerini arka plana itmelerine bağlamaktadırlar (Ayata, 1998: 274). Siyasete kadınların aktif katılımının sağlanması, kadın sorunlarının da çözümüne yardımcı olacaktır. Ama kadınların siyasete katılımı yalnızca kadınların sorunlarını çözmek için değildir.

Devlet politikalarında kadınlar hayatın her alanında vatandaşlık haklarına sahiptir. “Sivil haklar” bağlamında kadınların siyasi katılım konusunda farkındalık yaratılmalıdır. Ülkenin kalkınması ve demokratikleşmesi için, kadınların desteklenmesi gerekmektedir. Siyasal hayata aktif katılım sağlamak isteyen kadınların arzularının sadece kadın sorunlarına vurgu yaptıkları algısı bile kadın sorunları gibi algılanmakta ve sosyal sorunların nedenleri içerisinde sayılmaktadır (Bilgin, 2019). Siyasal yaşama yönelik isteklerin eleştiri noktasından biri de kadınların yalnızca oy veren bireyler olarak görünmesidir. Oysa kadınların parlamentoda bir koltuğa sahip olmaları, sosyal ve siyasi çıkarımlardan faydalanabilmeleri, yönetime dâhil olmak istemeleri en tabii haklarıdır.

Sumbas'a göre, sosyal ve tarihsel süreç içerisinde erkek ve kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ihtiyaçları, deneyimleri ve bunların yol açtığı farklı sorunları bulunmaktadır. Bütün bu durumlar, erkek ve kadınlar için farklı konum ve siyasal görüşlere neden olmaktadır. Bu çıkarlar; siyasal temsil, farkındalık ve bu neden ile siyaset üretme sürecinde dikkate alınmalıdır, ama bunları yaşamayanların bu ihtiyaçları bilmeleri mümkün olmayabilir. Dolayısı ile kadınların karar verme, özel ve kolektif çıkarlarının korunması için de bir kriter olabilir (Sumbas, 2015). Araştırmada da bütün kadınlar, kadın siyasetçilerin kadın sorunlarını daha iyi anlayacağı ve daha kalıcı çözümler üreteceği konusunda düşünce birliği içerisinde bulunmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk kadın milletvekillerinin temsiliyetinin siyasal bir başarı olmadığı, aslında mecliste sembolik katılım olarak kabul edildiği algısı yaratılmıştır. Bunun dahası, toplum bu kadınların yeni tarz kadınlar olduklarını ve batılı kadın modernliğini simgeleyen kıyafetleri, eğitimleri ve sosyal statüleri ile modern Türk kadınlarını temsil ettikleri dile getirilmiştir (Arat, 1998: 252-253). Eğitim, miras, velayet, çalışma koşulları ve oy kullanma hakları gibi çok fazla kadın hakları talepleri; erkekler tarafından gereksiz görünmüş ve bu talepleri uzun süre karşılanmamıştır. Uluslararası meselelerde, sosyal yaşamda, temsiliyette ve karar alma mekanizmalarında kadınlar görünür hale gelmelidir. Bu kadınlar özellikle de kadınların çıkarlarının temsiliyeti için seçilmiş olsalar da kadınları temsil etmeseler bile sembolik temsiliyetleri ile kız çocuklarının ilerideki yaşamlarını etkileyerek doktor ya da bakan olmak istemelerine örnek teşkil etmektedir (Sumbaş, 2017). Kadınlar bu süreç içerisinde giderek siyasal ve sosyal alanda daha görünür hale gelmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde kadın siyasetçilerin profiline baktığımız zaman, kadınların siyasal yaşamda yer alabilmeleri için yükseköğrenim ve yüksek kariyer sahibi olmaları gerektiği anlaşılmaktadır, ama erkeklerde bu kriterler aranmamaktadır. Bu da kadın, erkek eşitsizliğinin bir yansımasıdır. Siyasette tek tip bir kadın profilinin oluşmasında en mühim faktör siyasetin eril yapısıdır. Çünkü; yalnızca yüksek eğitime ve ekonomisi güçlü kadınlar siyaseti tekeline alan eril yapıyı geçebilmektedirler (Dürbin, 2012). Toplumsal yaşamda kadın temsiliyetinin az olması, siyasal yaşama katılmayı başarısız kılmıştır. Siyasi katılımı başarabilmek ve toplumda olumlu bir etki yaratabilmek için vatandaşların ihtiyaç ve beklentilerinin farkına varması gerekmektedir. Kadınların yetersiz temsiliyeti eşitsizliğe, adaletsizliğe ve vatandaşlık haklarını kullanamamalarına sebebiyet vermektedir (Bilgin, 2019). Siyasetin içerisinde yer alan az sayıdaki kadınların

aile, akraba ve sosyal çevrelerinin siyasetle yakın ilişkisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da siyaset yapmak isteyen her kadının; cam tavanları, bariyerleri ve yakınları tarafından desteklenen eşitsiz şartlarda aday olan bu şanslı kadınları aşarak siyaset alanına ulaşmasının o kadar da kolay olmadığını bir göstergesidir.

2.15. Sakarya İlinde Siyaset Yapan Kadınlar; AKP örneği

Sakarya 1954'e kadar Kocaeli'ne bağlı, Adapazarı adında bir ilçedir. 1954 yılında il statüsü kazanmış ve Sakarya adını almıştır. Sakarya, 1957'de ilk defa il olarak seçimlere girmiştir. Bu ilk seçimlerde CHP adayı Şeyda Güler dışında, başka hiçbir parti kadın aday göstermemiştir. Sakarya İlinde, 1957'den beri yapılan milletvekilliği seçimlerinden şimdiye kadar olan süreçte 24.-25.-27. dönem olmak üzere üç dönem kadın milletvekili seçilmiştir. 24.-25. Dönem Milletvekili Ayşenur İslam iki dönem arka arkaya AKP'den milletvekili seçilmiştir. Çiğdem Erdoğan Atabek de AKP'den 27. dönem milletvekilidir ve hala görevinin başındadır.

Ayşenur İslam, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinden mezundur. Ankara Üniversitesi'nde yüksek lisans, Gazi Üniversitesi'nde doktora yapmıştır. 25 Aralık 2013-28 Ağustos 2015 tarihleri arasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yapmıştır.

Katılımcı kadınlarımızdan ilki, Çiğdem Atabek, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü mezundur. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Sosyal Hizmet alanında yüksek lisans yapmıştır. 10 Ekim 2014'te Resmî Gazete'de yayımlanan kararla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yardımcılığına getirilmiştir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Araştırmanın temel amacı, ülkemizde kadınların neden siyaset arenasında erkeklerden ne kadar geride olduklarını belirleyerek siyasette karşılaştıkları sorunlarını ortaya çıkarmak ve siyasete daha çok kadın katılımını sağlamak için neler yapılabileceğini araştırmaktır. Araştırmanın tipi özgün çalışmadır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel veri deseni kullanılarak, derinlemesine görüşme yolu ile yapılmıştır. Araştırmaya başlamadan önce sorular hazırlanmış ve gönüllü katılımcılarla yüz yüze mülakat yapılmıştır. İki katılımcımız ses kaydına izin vermiştir, diğer ikisi ile de not alarak yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Sakarya İlinde, 16.01.2023 ve 18.01.2023 tarihleri arasında AKP il ve ilçe kadın kolları başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme yaklaşık bir saat sürmüştür.

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmada elde edilen bulgular araştırmanın evreni ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın konusu olan Türk Siyasetinde Kadının Yeri, Konumu ve Önemi çok geniş kapsamlı bir konu olduğu için araştırmanın konusu Sakarya İli ile sınırlandırılmıştır. Bir başka sınırlandırma gerekçesi ise yapılandırılmış mülakatlarla ilgili uygun gün ve saatte randevu alabilmekte karşılaşılabilecek zorluklar için sınırlama getirilmiştir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Katılımcılarımız ile yaptığımız görüşmelerde: Siyasete girme nedenleri. Siyasete girerken kimlerden destek aldıkları. Siyasetin içerisinde olmaktan memnun olup, olmadıkları. Kadınların siyasette ne gibi engellerle karşılaştıkları. Kadınların siyasette yaşadıkları zorlukları. Kadınlara siyaset yapmaları için ne gibi tavsiyelerde bulunabilecekleri. Siyasetteki kadınların, kadın sorunlarını daha iyi çözebileceği konusunda ne düşündükleri. Siyaset hayatı ve aile hayatını birlikte yürütmenin zorlukları. Şimdiye kadar kadınlar adına ne gibi çalışmalar yaptıkları. Kadınları siyasetin

içerisine çekmek için ne gibi politikalar uygulandığı. Siyasi hedeflerini ve Mecliste kadınların yeterince temsil edilip edilmediğine dair düşünceleri hakkındaki sorulara yanıt aranmıştır.

3.6.Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel araştırma olduğu için istatistik kullanılmamıştır. Yoruma dayalı analiz yapılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcılarımızın Cevapları

Katılımcımız, 27. Dönem Sakarya milletvekilimiz Sayın Ç. E. A.: “Siyasete üniversite yıllarında girdim. Siyasete girmekteki en büyük etken o zamanlarda ülkemizde yaşanan kaos ve özgürlükler noktasında yaşanan sıkıntılardır. Bu noktada teşkilata üyeliikle başladığım siyasal yaşamıma önce kadın kolları başkanlığı, milletvekilliği, Aile ve Sosyal Politikalar bakan yardımcılığı ve hala milletvekilliği görevimde devam ediyorum. Siyasete girerken en büyük destekçilerim eşim, ailem ve eşimin ailesi olmuştur. Siyasetin içerisinde olmaktan oldukça memnunum. Partimizde uygulanan pozitif ayrımcılık nedeni ile kadın olarak hiçbir zorlukla karşılaşmadım, karşılaşmıyorum da hatta kadın olmanın avantajlarını yaşıyoruz. Aile ve siyasi hayatı birlikte yürütmek elbette bir kadın olarak zor oluyor ama aile sadece kadın ve çocuklardan oluşmuyor, kadın, erkek ve çocuklardan oluşuyor ve bu durumda kadın kadar erkeğin de evin ve çocukların sorumluluklarını üstlenmesi lazım. Eşim de, bu konularda yardımcı olduğu için zorlukların üstesinden birlikte geliyoruz. Kadın sorunlarını, kadın siyasetçilerin daha iyi anlayacağını ve sorunlarına da daha çabuk ve kalıcı çözümler üreteceğini düşünüyorum. Çünkü; kadınlar duygusal varlıklar, şefkat ve merhamet sahibidirler. Bu duygular sayesinde; hemcinslerimize karşı da empati yaparak kadın siyasetçiler olarak, kadın sorunlarını daha iyi anlayacağımızı düşünüyorum. Kadınların siyasete girmelerini çok önemsiyorum, sadece girmek yeterli değil istikrarlı bir şekilde siyasette süreklilik göstermek de çok önemlidir. Bu ülkenin duygusal kadın zekasına ve aklına ihtiyacı vardır. Kadınlar olmadan siyaset asla düşünülemez. Kadınların siyasete daha fazla katılımı siyasetin seyrini olumlu yönde etkileyeceğini düşünüyorum. Cumhurbaşkanımız da her zaman kadınları siyasetin içerisine davet etmektedir. Kadın kollarımız, 5.000.000 üyesi ile dünyada en büyük kadın kolları kuruluşudur. Kadınlara hangi partiden olursa olsun bir partinin kadın kollarına mutlaka kaydolmalarını tavsiye ederim. Bir işe yaramanın, gönüllere dokunmanın ve bu ülke için çalışmanın mutluluğunu herkes yaşamalıdır. Kadınlar için yaptığımız projeleri şöyle sıralayabiliriz; kadın kooperatiflerine hibe desteği sağlıyoruz, girişimci kadınlara KOSGEB desteği sağlıyoruz, İŞKUR aracılığı ile kadınlarımızı işe yerleştiriyoruz, engelli ve eski mahkûm kadınlara iş veriyoruz, kadınlar sivil toplum kurumlarına yönlendiriyoruz ve Siyaset Akademisi adı altında kadınlara her türlü dersler veriyoruz ve kadınların her konuda bilinçlenmelerini sağlıyoruz. Ailelere

özellikle de kadınlara sosyal yardımın yanı sıra psikolojik destek de sağlamaktayız. Geçmişe göre mecliste daha fazla kadın var ama tabii ki daha fazla kadına da ihtiyaç var. Mecliste en çok kadın milletvekili AKP'dedir, bu da Cumhurbaşkanımızın kadınlara verdiği değerin ve önemin göstergesidir. Kendi adıma hiçbir hedefim yok, hedefim partimi liderliğe taşımak ve ülkeme hizmet etmek için çalışmaktır.”

Katılımcımız Sayın Z. H.: “Siyasete girmemdeki en büyük neden eşim devlet memuru olmasıdır. Çok büyük haksızlıklara uğradı ve üzerine mobbing uygulanıyordu. Bu haksızlıklara daha fazla dayanamadığım ve hakkımızı savunabilmek için girdim. İkinci bir neden ise başörtüsü mağduriyeti yüzünden eğitimime devam edemediğimdir. Gelecek nesillerin benim yaşadığım zorlukları yaşamamasını istemiyorum ve bu alanda çalışmalar yapıyorum. Siyasete girerken eşim ve babamın çok büyük desteğini aldım. Bir de cumhurbaşkanımıza olan saygım, güvenim ve minnet borcum için... Bunu da söylemeden geçemeyeceğim. Siyasetin içerisinde olmaktan oldukça memnunum. Ben uzun yıllardır siyasetin içerisindeyim. Toplum kadın siyasetçilere alışkın olmadığı için ilk önceleri zorluklarla karşılaşmıştık artık kadınlara uygulanan pozitif ayrımcılık ve partimin de desteği ile fazla zorluklarla karşılaşmıyorum. Ailemin desteği de hep yanımda olduğu için siyasete girerken de engellerle karşılaşmadım, ama siyasetin içerisinde cam tavan ile karşılaşırız. Erkeklerin uyguladığı cam tavandan başka kadınlar da birbirlerini görevinde yükselmesini istemiyorlar. Kadınlar arası rekabet olabiliyor. Siyasetin başka bir zorluğu da ailemize gerekli vakit ayıramamaktır. Mesela kızım üniversiteyi kazandığı zaman onunla gidip okula kaydını yaptıramadım, bu sevinci onunla paylaşamadım. Kızım evlenirken, kızım ile ve kuracağı yuvası ile ilgilenemedim. Babam hasta yatağında “Sen bana bakma kızım. Ben kendimi idare ederim. Vatan için görev seni bekliyor” dedi. Beni işimin başına kendisi yolladı ve ben son anında babamın yanında olamadım. Bunlar beni üzüyor ama siyasete girince önceliğiniz siyaset oluyor. Bazen bir ay evden uzak olduğum zamanlar olabiliyor. Bütün zorluklarına rağmen siyaset yorulmaya değer bir çalışma alanı ve ben bunu büyük bir özveri ile yapmaya çalışıyorum. Siyasette kadınlara daha fazla ihtiyaç var. Kadınlar siyasetin içerisinde mutlaka daha çok yer almalıdır. Kadınların kendilerini geliştirmeleri lazım. Bunun için de gündemi takip etmeleri, bulunduğu coğrafyadaki toplumu gözlemlemeli, her konuda fikir sahibi olabilmelidirler. Kadınlara ülkemizin birliği, beraberliği, bütünlüğü, bayrağımızın dalgalanması ve gelecek nesillere daha güzel bir Türkiye bırakabilmek için siyaset yapmalarını tavsiye ediyorum. Ayrıca kadın siyasetçilerin, kadın sorunlarını

erkeklerden daha iyi anlayacağını, daha ivedi ve kalıcı çözüm üreteceklerine inanıyorum, çünkü kadınlar sorunlara daha çözüm odaklı yaklaşmaktadırlar. Kadınlar için yaptığımız çalışmalar; kooperatifler kuruyoruz, girişimci kadınlara kurumsal destek sağlıyoruz, ihtiyaç sahiplerine yardımlar yapıyoruz. Maddi destek dışında özellikle kadınlarımıza psikolojik destek sağlıyoruz, kadınları sivil toplum örgütlerine yönlendiriyoruz. Kadınlar daha önceki dönemlere göre daha çok sosyal ve siyasal yaşamın içerisinde ama bu sayı hala yetersiz. Benim de kadın olarak siyasette çok büyük hedeflerim var elbette: Kadın ve Aileden Sorumlu Sosyal Politikalar Bakanı olmak isterim, ama bu işler kısmet işi... Partim hangi görevi layık görürse ben ordayım. Kız çocuklarının eğitimi ve topluma kazandırılması için çalışmalar yapmak istiyorum. Ancak kadınlar eğitilirse toplum eğitilmiş olur.”

Katılımcımız Sayın Y. T.: “Siyasete girmemdeki en büyük neden vatan-millet sevdasıdır. Siyasete girerken en büyük destekçilerim eşim, çocuklarım ve siyasetin içerisindeki yakın dostlarım. Siyasetin içerisinde olmaktan çok memnunum. Partimin içerisinde yapılan pozitif ayrımcılık nedeni ile kadın olarak siyasette hiç engellenmedim ve sıkıntı yaşamadım. Kadınları aileleri siyaset alanında desteklerse, kadın olarak siyasette hiçbir zorlukla karşılaşmıyorlar. Genellikle kadınların siyasete girmeleri aileleri tarafından engelleniyor, evinde otur işini yap diyerek... Kadınlara; vatanını, milletini çocuklarınızı seviyorsanız ve kendi haklarınızı korumak istiyorsanız mutlaka siyasetin içerisine girin diyorum. Siyasetin ilk adımı teşkilatlardan geçer. Gençlere “Hangi partiden olursa olsun bir parti teşkilatının içerisine girin ve siyasetle büyüün siyasetin mutfağında iyice pişin ve gerekli deneyimleri kazanın” derim. Kadınlar için yaptığımız çalışmalar; alan çalışmaları yaparak kadın politikaları hakkında kadınları bilgilendiriyoruz, özel programlar düzenliyoruz kadınları davet ediyoruz. Kurumsal firmaların girişimci kadınlara sağladığı destekleri videolarla anlatıyoruz. Devlet desteği hakkında bilgiler veriyoruz. Siyaset Akademisi adı altında kadınlara aile, ekonomi, tarih eğitimi gibi her türlü bilgi veriyoruz. Kadınları daha bilinçli hale getirmeye çalışıyoruz. Kadınlara siyasette kesinlikle daha fazla ihtiyaç var. Kadınların kadın sorunlarını erkeklerden daha iyi anlayacağını ve daha çabuk ve kalıcı çözüm bulacaklarına inanıyorum. Kendi adıma bir hedefim yok, sadece partimin başarısı için çalışmak istiyorum.”

Katılımcımız Sayın S. B.: “Siyasete Kadın Kollarından teklif aldım ve 2008’de partime üye olarak siyasete başladım. Siyasete girerken eşim, çocuklarım ve annem,

babam yani bütün ailem yardımcı oldu. Siyasetin içerisinde olmaktan son derece memnunum, siyaset yapmak için doğduğuma inanıyorum. Partimin kadınlar için yaptığı pozitif ayrımcılık ile siyasette kadın olarak hiçbir şekilde engellenmiyoruz. Siyasette geçmişe göre daha fazla kadın var ama daha da fazla olmalı, siyasetin içerisindeki kadın sayısı en az yüzde elli olmalı. Kadınlara kesinlikle siyasete girmelerini öneririm. Evde boş vakit geçirene kadar, birilerine yardımcı olmak, gönüllere dokunmak ve vatana, millete faydalı olmak için kadınlar mutlaka siyasetin içerisine girmelidirler. Kadın sorunlarına, kadınların erkeklerden daha iyi anlayacaklarını ve daha iyi çözüm bulacaklarına inanıyorum, kendimi onların yerine koyarak çözüm üretmeye çalışıyorum, bir erkeğin bunu yapabileceğini sanmıyorum. Eşimin desteği ile siyaset ve aile hayatını birlikte yürütebiliyorum. Çocuklarım da benim yanımda, benimle siyasetin içerisinde büyüdüler. Şimdi onlar benden çok siyasetçiler. Alan çalışmaları sırasında sürekli kadınlara siyasete girmeleri gerektiğini söylüyorum. Kadınlarsız bir siyaset asla düşünülemez. Cumhurbaşkanımızın da dediği gibi, “Kadınlar siyasetin nesnesi değil, öznesidir”. Kadınlar için yaptığımız çalışmalar: Öncelikle bizi arayan ve “şu an açız” diyen birine hemen dönüş yapıyoruz, yemek ve erzak götürüyoruz. Sonra bu kişilerin gerçekten ihtiyacı olup, olmadığını araştırıyoruz. Eğer gerçekten ihtiyaçları varsa bunlara her türlü desteği sağlıyoruz ama ilerisi için eğer bu kişiler çalışacak durumda ise onlara kendilerini geçindirmeleri için iş buluyoruz. Belediyemiz kadınların kendi ürettikleri ürünleri satabilmeleri için, stantlar veriyor. İsteyen kadınlar ürünlerini buralarda pazarlayabiliyorlar. Ev ziyaretleri yapıyoruz. Yaşlılara moral veriyoruz. Şikayetleri ya da yapabileceğimiz herhangi istekleri varsa onları yerine getirmeye çalışıyoruz. Partimi iktidara taşımak dışında başka bir hiçbir hedefim yok.”

5.TARTIŞMA

5.1. AKP ve Kadın Siyaseti ve Bulguların Yorumlanması

5.1.1. AKP'nin Siyasette Kadın Politikaları

AKP, siyasetin içerisine 2001'de girmiş olmasına rağmen 2002 yılında yapılan genel seçimlerde %34.28 oy oranı ile iktidara gelmeyi başarmıştır. AKP teşkilatının temeli muhafazakâr bireylerden oluşmaktadır (Terkan, 2010: 123). AKP'nin muhafazakâr anlayışı içerisinde gelenek, ahlak ve din bir arada değerlendirilmektedir. Muhafazakâr toplumsal değer ve gelenekleri taşıması nedeni ile en önemli sosyal kurum olarak gördüğü ailenin korunması politikalarını merkeze koymaktadır. Toplumun korunması, ailenin korunması ile mümkündür; çünkü ailenin kaderi, toplumun da ortak kaderidir (Doğanay, 2007: 72). Toplumumuzun çoğunluğu geleneksel aile yapısı içerisinde olduğu için AKP ilk girdiği seçimlerde iktidara gelmeyi başarmıştır. Başarılı siyaseti ve muhafazakâr gelenekçi kesimin oyları sayesinde bu başarısını 21 yıldır sürdürmektedir. Katılımcı kadınlarımızın hepsi de AKP bünyesinde siyaset yapmaktadır. Araştırmamızın temelini oluşturan siyaset ve kadın ilişkisinin, AKP siyasetinde nasıl uygulandığını incelenmiştir. Tokgöz; AKP, programı içerisinde bulunan “aile ve sosyal politikalarda kadın başlığında” şu ifadelerle yer vermektedir: “Kadınlar sadece toplumumuzun yarısını oluşturdukları için değil, her şeyden önce birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkin oldukları için, yılların ihmalî sonucu biriken her türlü sorunlarıyla ilgilenilmesi, partimizin öncelik verdiği bir konudur.” Kadınlar toplumun yarısını oluşturuyor, bu bağlamda doğal olarak seçmen nüfusun yarısı da kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların geleneksel aile yapısı içindeki önemi ve yerine vurgu yapan bu bildiride kadınlara doğrudan kadın olarak değil de annelik vasfı itibarı ile yaklaşıldığı görülmektedir (Tokgöz, 2010: 415). AKP, kadınlara çok değer vermekte ve sosyal yaşamda her sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Buna rağmen siyasette kadınlar daha çok oy toplamak için kullanılmaktadır. Ayrıca aktif siyasette kadın varlığı geçmiş yıllara göre daha fazla olmasına rağmen yeterli seviyeye ulaşmadığı görülmektedir.

5.1.2. Bulguların Yorumlanması

Siyaset yapan katılımcı kadınların siyasete nasıl girebildiklerini anlamak için katılımcılarımızın sosyo-demografik verilerini aktarmak yerinde olacaktır. Katılımcı kadın siyasetçilerin öğrenim düzeyleri, bulundukları aile ve sosyal çevreleri siyasete bakış açılarını doğrudan etkilemektedir. Katılımcıların eğitilmiş olmakla beraber siyasetin içerisinde uzun yıllar bulundukları için siyaset konusunda yeterince bilinçlenmişlerdir. Araştırmamızda en dikkat çeken özellik kadınlarımızın ailelerinden tam destek almalarıdır ve ailelerinin de siyasete yakın olmalarıdır. Milletvekilimizin eşinin babası da milletvekilidir. Bu da gösteriyor ki eğer kadınlarımız aileleri tarafından engellenmezse ve baskıya maruz kalmazlarsa artı bir de desteklenirlerse siyaset dahil başaramayacakları hiçbir şeyin olmadığıdır. Bu bağlamda kız çocuklarımızı yetiştirirken üzerlerinde siyaset erkek işidir algısı yaratmadan siyasete girmek isteyen kızlarımızı sonuna dek desteklemeliyiz. Aman kızım öğretmen ol rahat edersin gibi söylemlerde bulunmamalıyız, tabii ki öğretmenlik çok kutsaldır ama her kız çocuğunu da bir yöne doğru yönlendirmemek gerekmektedir. Milletvekilimizin de dediği gibi aile sadece çocuklar ve kadından oluşmuyor: Kadın, erkek ve çocuklardan oluşuyor. Bu bağlamda evin ve çocukların sorumluluğu sadece kadınların üzerinde olmamalıdır. Erkekler de hem baba hem de bir aile üyesi olarak evin sorumluluklarını mutlaka eşleri ile paylaşmaları gerekmektedir. Katılımcı kadınların hepsi de genç yaşta siyasete girdikleri halde eşlerinin desteği sayesinde hem ev idaresini hem de çocuk sorumluluklarını birlikte paylaşarak aile ve siyaset yaşamını kolaylıkla sürdürebilmişlerdir. Bu ülkede siyasi zekasından faydalanabilecek çok sayıda kadın vardır ama fırsat eşitsizliği yüzünden hak ettikleri yere gelememişlerdir. Çocuklara bu konuda yardımcı olacak merci öncelikle aileler ve öğretmenlerdir. Gençleri siyasetle erken yaşta tanıştırmamanın da çok önemli olduğu görülmektedir. Siyaset kutsal bir meslektir ve bunu layıkı ile yapmak gerekmektedir. Çünkü koca bir ülkenin ve vatandaşlarının sorumluluğu siyasetçilerin omzundadır. Onun için çocuklar siyasetten uzaklaştırılmamalıdır. Bu ülkenin her şeyden çok dürüst ve ahlaklı siyasetçilere ihtiyacı vardır.

Katılımcı kadınlar, politikaya girme nedenlerini şöyle açıklamaktadırlar; kadınlardan ikisi, özgürlüklerinin kısıtlandığı, başörtüsü mağduru oldukları ve bunun için hak arama mücadelesi vermek için siyasete girdiklerini söylemişlerdir. Diğer bir katılımcımız, “vatan, millet sevdası için” siyasete girdiğini, bir diğeri ise “Kadın kollarından teklif aldım. Ailem de girmem için teşvik etti ve siyasete böylece başlamış

bulundum.” diye cevap vermiştir. Siyasete girerken kimlerden destek aldıkları, siyasetin içerisinde olmaktan memnun olup olmadıkları sorularına; katılımcıların hepsi, eşleri, çocukları, kendi aileleri ve eşlerinin ailelerinden tam destek aldıklarını ve hepsi de siyasetin içerisinde olmaktan oldukça memnun olduklarını söylemişlerdir. Kadın olarak siyasette engellerle karşılaşp, karşılaşmadıkları sorusuna katılımcıların hepsi de “Partimiz kadınlara çok önem veriyor ve pozitif ayrımcılık uyguluyor böyle olunca erkeklere karşı daha avantajlı duruma geliyoruz. Siyasete girmek isteyen kadınlar hiçbir engelle karşılaşmıyorlar. Kadınlar siyasete girmekte kendileri isteksiz. Kadınlar daha fazla siyasetin içerisinde olmalı.” demişlerdir. Siyasetin içerisindeki kadınların kadın sorunlarını daha anlayacağını, daha çabuk ve kalıcı çözümler üreteceğine inandıklarını vurgulamışlardır. Katılımcıların hepsinin de ortak hedefi partilerini iktidara taşımaktır.

Genel olarak AKP içerisinde, kota ve pozitif ayrımcılık uygulandığı ve kadınlara çok değer verildiği görülmekte ama bu daha fazla kadınların aile yaşamı ve sosyal yaşamında iyileştirmeler olarak ve kadın kollarında karşımıza çıkmaktadır. Aktif siyasette aday belirme sırasında, kota ve pozitif ayrımcılığın çok da uygulanmadığı, seçilebilir aday sırasında önceliğin erkeklere ve yakın çevreden seçilen kadınlara verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Siyasette Kadınlara Tarihsel Bakış

Siyasetin yönünü belirleyen aktörlerin kadınlar değil de erkekler olması, kadınların siyasetten dışlanmalarına yol açmış ve siyasete katılmalarının önüne geçmiştir. Sorunun temeli yerleşik hayata geçildiği dönemlere kadar gitse de siyasetin kurumsal olarak ilk kez Antik Yunan’da görüldüğü bilinmektedir. “Demokrasinin beşiği” sayılan Antik Yunan’da, kadınların vatandaşlık hakları yoktur. Kamusal alanları yönetebilecek güçleri olmadıkları düşünülen kadınlar, siyasetin dışarısında bırakılmışlardır (Berktaş, 2016). Bu düşünce, özüne sadık kalarak Orta çağda da geçerli olmuştur. Geleneksel yaklaşımların kadınlara biçtiği rol, aile içerisindeki faaliyetleri kapsamakta ve genellikle ev içerisi ile sınırlandırılmaktadır. Erkekler ise daha çok ekonomi ve ev dışarısındaki sorumlulukları üstlenmektedirler (Bozatay Kutlu, 2014: 139). Dolayısı ile bu yapı içerisinde erkeklerin siyaset yapmaları normal karşılanmaktadır.

Türk kadınları siyasetle ilgilenmeye Osmanlı’nın son dönemlerinde özellikle de II. Meşrutiyet Dönemi’nde başlamıştır. Osmanlı, II. Meşrutiyet’ten sonra tamamen batı kültürüne yönelmiş ve bu dönemde kurulan cemiyetler değişik fikirler üretmişlerdir.

Kurulan feminist kadın dernekleri kadınların üstünlüğünü savunmaya çalışmıştır. Kadınlar İttihat ve Terakki Cemiyetinin desteğini de yanlarına alarak çeşitli siyasi dernekler kurmuşlardır (Negiz ve Üçer, 2012: 3-4). Ulusal ve uluslararası metinlerde kadınlar güvence altına alınmıştır. 1980 sonrası, kadınlar her bakımdan toplumda önemli kazanımlar elde etmiştir. Ayrıca kadın-erkek eşitliği alanında yapılan düzenlemeler ve siyasi partilerin kendi içlerinde yaptıkları yasal düzenlemeler siyasi alandaki kadınlar için oldukça önem taşımaktadır (Negis ve Üçer, 2012: 21). Bu bağlamda, XX yüzyılın ilk feminist kadın düşünürü Mary Wollstonecraft, modern dünyayı zorbalıktan arındırabilmek için sadece, “kralların ilahi hakları” na değil, “kocaların ilahi hakları” na da karşı çıkılması gerektiğini vurgulamaktadır (Berktaş, 2016). Böylece modern siyasi düşünce kurucularını da eleştirmektedir.

Rousseau, sivil toplum içerisindeki kadınların konumunu “genel irade” perspektifinden incelemiştir. Genel İdare’nin erkek ve kadına biçtiği rolleri savunmasının nedeni; “Yüce yaradan, erkekleri sınırsız arzular ile yaratmıştır ve hem kadınları hem de kendilerini yönetebilme yeteneği vermiştir. Erkekleri aşırı hırslarını daha iyi yönetebilmeleri için rasyonalite ile donatmıştır. Kadınların ise sınırsız arzuları yoktur, tevazu ve alçak gönüllü yaratılmışlardır. Onun için bu istekleri sınırlandırılmıştır” sözleriyle açıklanabilir (akt. Çaha, 2010: 33). Rousseau’un erkek ve kadına biçilen rollerin gerekçeleri, bugün de hala kullanılmaktadır. Rousseau’ya göre evlilikte, erkeklere geleneksel baba rolü verilmiş; kadınlara ise çocuk doğurma, erkeğine hizmet etme, ev işlerini yapma görevi verilmiştir. Rousseau; kadınlar, isteseler bile doğaları gereği siyasette başarılı olamazlar görüşüne sahiptir.

Modern siyasi düşüncenin başka bir ismi Hegel’in de siyaset-kadın arasındaki ilişkiler ile görüşü, Rousseau’dan çok farklı değildir. Hegel’e göre de ailedeki ilişkileri aşarak sivil toplum alanına, oradan da devlete ulaşabilenler sadece erkeklerdir. Tarih boyunca kadınlar kendilerini dışarıdaki dünyaya taşıyabilecek akla ve potansiyele sahip olamadıkları için aile içerisinde kalmışlardır. Hegel, devlet ve sivil toplum, akıl sayesinde gelişebilmektedir. Erkek siyaset yapabilecek akla sahiptir. Erkek akıllı, kadın ise duygusal bir varlıktır. Kadın doğası gereği doğallık, özveri, sevgi ve şefkat barındırmakta, erkek doğası ise evrensellik, uzaklık, özgürlük, bencillik ve ayrışma içermektedir. Bu nedenlerden dolayı erkek devleti gerçekleştirir ve kamu alanında yaşamını sürdürebilir. Kadın doğası ise aile ile sınırlı kalmalıdır. Kadınlar, aile dışında kamusal alanda varlık gösterebilen “kavgacı bir ruha” asla sahip değildirler. Erkekler ise arzularını ve isteklerini

siyasallaştırarak, bu alanda bir iddia sahibi olabilmektedir. Kadınlar, kamusal alanlarda değişik isteklerde bulunarak, o yönde özgürlüğün peşinden koşan bir özneye asla dönüşemezler (Çaha, 2010: 39). Görüldüğü gibi Hegel’de, Rousseau gibi kadınların siyaset yapabilmeleri konusunda aynı düşüncededir. Anlaşıldığına göre modern siyasal düşüncenin önde gelen isimleri siyaset-kadın ilişkisini, erkek-kadın ilişkileri üstünden yapmaktadırlar. Hobbes’e göre ise, toplumsal sözleşmeler her zaman, ailede kadın tarafından değil, erkek tarafından yapılmaktadır. Doğada kadın-erkek eşittir ve erkeğin sahip olduğu arenada mücadele, güç savaşı, çatışmaya yönelik üslup ve sert dilin değişmesi, büyük oranda kadınlar sayesinde mümkün olabilir. Toplumsal Sözleşme ile aile ve evlilik, siyasal bir karakter kazanır ve aile içerisindeki ilişkiler toplumsal normlarla belirlenir. (Çaha, 2010: 21). Yukarıda, Rousseau, Hegel ve Hobbes gibi ünlü sosyologların ifadelerinde de görüldüğü gibi kadınlar yine ikincil plana itilmişlerdir. Erkekler kendilerinin akıllı, kadınların ise duygusal olduğunu savunmuşlardır. Kadınlar hem akıllı hem de duygusal varlıklardır. Bunun için de erkeklerden artıları merhametleridir. Hem akılları hem de merhametleri sayesinde dünyayı savaşızsız, barış ile yönebilecek kabileyete sahiptirler. Kadınlar, kendi adına konuşabilecek ve karar verecek durumdadır. Erkeklerin artık kadınlar adına konuşmayı ve karar vermeyi bırakmaları gerekmektedir. Mary Wollstonecraft’ında dediği gibi modern dünyayı zorbalıktan arındırmak için sadece, “kralların ilahi hakları” na değil, “kocaların ilahi hakları” na karşı çıkmak gerekmektedir.

5.3. Eril Siyaset

Kadın ve siyaset tartışması konusunda genel tezlerden biri de kadınların siyaseti belirleyen unsur olmadığı ve siyasetin, eril bir niteliği olduğudur. Bu durum, toplumsal ve geleneksel yapıda olduğu kadar, modern siyasi düşüncede de geçerlidir. XVII. yüzyılda kadınların toplumsal konumlarının sorgulanmaya başlandığı ve bu sorgulamanın başında ise kadınların siyasette eril tavırlar gösterdiği gelmektedir. Ülkemizde bu durum değerlendirildiği zaman gerçekten de kadınların siyaset alanını erkeklere ait bir alan olarak kabul ettikleri, siyasetin dışında kaldıkları ya da kadın konusuna gerekli önemi vermeden “erkek gibi” siyaset yaptıkları görülmektedir.

Türkiye’de bu durum Tansu Çiller ve ikinci tarz siyasete en çarpıcı örnek olarak verilmektedir (Tokgöz, 1998: 563). Çiller, Türkiye’nin ilk kadın başbakanı unvanını kazanmıştır. Çiller’in başbakanlığa başladığı yıllarda terör zirve yapmıştır. Artarda gelen

terör saldırıları nedeni ile sert bir şekilde terörle mücadele politikaları yürütölmeye başlanmıştır. O dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in sivil idarenin emirleri koşulsuz şartsız yerine getireceklerini ifade etmesiyle Türk Silahlı Kuvvetleri içinde bazı tepkiler aldığı iddiaları ortaya çıkmıştır. Özellikle de Sayın Doğan Güreş'in "Tansu Hanım tak diye emrediyor; ben de şak diye yapıyorum" ifadesi büyük tepkilere yol açmıştır. Bütün bunların yanında Güreş ve Çiller'in uyum içinde çalışmaları sonucunda PKK, ABD tarafından terörist örgüt olarak tanınmıştır. Bu dönemde ordunun modernleşme çalışmaları ivme kazanmıştır. Ekonomiye doğrudan etkileyen bütün kamu kuruluşları 1994'te başbakanlığa bağlanmış ve ekonomi devlet müdahalesi altında alınmıştır (Törüner, 2006). Eril siyasetin içerisindeki kadınların siyasal tutumları da git gide erilleşmektedir. Araştırmalar, yönetimdeki kadın ve erkeklerin davranış ve tutumlarının çok da farklı olmadığını ortaya koymaktadır (Mutlu, 2017). Eril siyaseti benimseyen kadınlar, kadın kimliğini bir tarafa bırakıp, erkek gibi siyaset yapmaya çalışmaktadır. Kadınların böyle bir siyasetin içerisinde yer almaları, kadın sorunlarına değinilmeden ataerkil geleneklerin sürdürüldüğü bir durum almaktadır (Altındal, 2007: 5). Meral Akşener'in de eril siyaset yaptığı söylenebilir. Nitekim ona da "Topuklu efe" yakıştırmaları yapılmaktadır. Kadınların kendi ihtiyaçlarını tanımlamaları ve ona göre politika üretmeleri gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi için de kadınların siyasette daha fazla temsil edilmeleri zorunluluk haline gelmiştir.

Eril siyaseti benimseyen kadınların yaşamları ve yaşları ile ilgili de bazı özellikler belirtilmiştir. Bu kadınlar 45 veya daha yukarı olmalı ve hiçbir erkeğin korumasına ihtiyaç duymamalıdır. Evlenme yaşının çok üzerinde ya da evli olmalıdır. Bu kadınlar çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu bu ortamda, özellikle erkeklerle ilişki kurmamaya çalışmalıdır. Aslında geleneksel yapıda görölen bu "rol dağılımı", "modern siyasal düşünce" de de görölmektedir. Geleneksel ataerkil düşünce yapısında, kadınlar siyasi alanlarda fazla ciddiye alınmadan tartışma konusu olmaktadır. Bundan dolayı siyasetin içerisindeki kadınlar, göze batmamak için genelde mücevher takmaz, koyu renk takım elbise giyer ve hiçbir zaman toplantıya ve göreve giderken ailelerini bahane etmezler (Ayata, 1995: 308-309). Dolayısı ile kadınlar, siyaset hayatları boyunca "kadınsı" tutumlarını, görüntülerini baskı altına almak zorunda kalmaktadır. Kadınların siyasette kendilerine yer bulamamaları ulusal siyasette olduğu kadar yerel siyasette de sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum 2004-2009 yılları arasında yapılmış olan seçimlerde kadın belediye başkanlarını konu alan bir araştırmada; belediye başkanı kadınların

“kadının siyaset alanında olmama” gerekçeleri şöyle sıralanmıştır (Negiz; Üçer, 2012:18):

- Ataerkil toplum yapısı içerisinde özellikle kadınların siyasette göz ardı edilmesi.
- Toplum içerisinde kadınlara biçilen roller açısından, geleneksel kültürle yetiştirilme tarzından dolayı kadınların daha fazla eve yönlendirilmeleri,
- Yasalarda bulunan kadınlara yönelik, kota uygulaması ve eşitlikçi pozitif ayrımcılığın politik ölçüde yeterli uygulanılmaması
- Kadınların “siyaset erkek işidir biz yapamayız” anlayışına sahip olmaları,
- Kadınlarda bulunan özgüven sorununu,
- Erkekler tarafından siyasetin rant sağlamak için parsellenmesi ve çok fazla kirliliğin ve öne çıkması,
- Siyasi partilerin tüzüklerinde, kadınlara pozitif ayrımcılık ile cinsiyet kotasını kadınlara eşit şartlar sağlanıncaya kadar teşvik eden ve koruyan ve maddelerin olmaması,
- Kadınların harekete geçmesini sağlayacak toplumda rol modelleri ve liderlerin samimiyetsiz ve yetersiz ve olmalarıdır.

Eril siyasetin içerisindeki kadınların siyasal tutumları da git gide erilleşmektedir. Araştırmalar yönetimdeki kadın ve erkeklerin davranış ve tutumlarının çok da farklı olmadığını ortaya koymaktadır (Mutlu, 2017). Hobbes; eril bir siyasi ortamda, siyasete girmek isteyen kadınların, kendine yabancılaşarak siyaset yapmasının ne kadar doğru olabileceğini sorgulamaktadır. Siyasette erkeksi tavırlar takınan kadınların, siyaseti kendi lehlerine nasıl çevireceklerini sormaktadır. Ülkemizde bu sorulara cevap aradığımızda, siyasette kaç tane kadının olduğu ve bu kadınların ne kadar kadınca siyaset yapabildiği tartışılmaya değer bir konudur. Aksi halde bugünkü tekdüze, monoton ve şiddet içeren çatışmacı siyasetin ve üslubun değiştirilebilmesi mümkün değildir.

Hassas ve farklı duyarlı bakış açıları ile kadınların siyasette aktif rol alması durumunda, haklara duyarlı ve toplumsal barışın gelişmesi konusunda kadın potansiyelinin harekete geçirilmesi gerekmektedir. Kadın siyasetçiler bu noktada bilinçli olarak kullanılmaktadırlar (Çaha, 2010: 21). Siyaset, birisinin diğerini baskı altına almadan, kendi bildiği gibi siyaset yapmadan ve başkalarını dışlayarak değil de müzakere

yolu ile antlaşmaya varılarak yapılmalıdır (Dinç, 2016). Kadın-erkek rolü, kadınların siyasal katılımının ve temsiliyetinin önüne geçen temel engellerden birisi olarak kabul edilmektedir. Kadınlara ve kadınlık algısına atfedilen roller; kadınları özel alanlara sıkıştırarak, kamusal alanları erkeklere ayırmıştır (Konda, 2011: 11-12). Siyasetin içerisindeki kadınların siyasal arenada söz sahibi olabilmeleri için tartışılan teorilerden biri de kadın katılımının önündeki engellerdir. Bu engellerden birisi de Cam Tavan Sendromudur.

5.4. Cam Tavan Sendromu

Cam tavan sendromu, 1970’te Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır. Kadınların liderliğe ve üst seviyedeki pozisyonlara ulaşmasını engelleyen, görünmez yapay bir örgütsel ve davranışsal önyargı bariyerini ifade etmek için kullanılmıştır (Wirth, 2001: 1). Başka bir tanımla cam tavan kavramı; kadınların dikey hareketliliğinin engellenmesi anlamına gelmektedir. Bu engellerin üstesinden gelebilmeyi başarabilen kadınlar, kariyer fırsatı yakalayabilmektedir (Baxter ve Wright, 2000: 276). Günümüzde katılımcıların sosyo-ekonomik hayattaki farklılığı nedeni ile bu kavram daha da genişlemiştir. İş yaşamı ve siyasal katılım alanlarındaki bütün bireylerin yalnızca cinsiyetleri nedeni ile belirli bir seviyenin üstüne çıkmalarının önünü kesen görünmeyen bir engeli anlatmak için kullanılmaktadır. Kadınlar kariyer basamaklarını çıktıkça cam tavan kalınlaşmaktadır ve belli bir yerden sonra kırılmaz duruma gelmektedir (Eliot ve Smith, 2004: 366, aktaran: Başak, 2012: 122; Güner, 2018). Cam Tavan Sendromu kavramı, 1991’de Birleşik Devletler Kongresi’nde gündeme gelmiştir ve “Cam Tavan Yasası”nın kabulünden sonra Cam Tavan Komisyonu kurulmuştur. 1995’te yayımlanan bir raporda Komisyon; cam tavanı, başarıları ve nitelikleri ne olursa olsun, azınlıkların ve kadınların kariyer basamaklarını çıkmasının önündeki erişilemez bir engel olarak tanımlamıştır. Cam Tavan Sendromu kadınların yükselmesinin önüne geçen engellerin görünmezliğine işaret eder. Eğitimde, iş yaşamında ve siyasette, cam tavan aslında sosyo-ekonomik cinsiyet eşitsizliğinin de bir yansımasıdır (Utma, 2019: 49). Kadınlara mobbing uygulanarak cam tavanlar iyice kırılmaz hale gelmektedir.

5.5. Kadın-Erkek Eşitliği

Kadın-erkek eşitliği ile ilgili temel uluslararası belge ve evrensel kadın hakları beyannamesi olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CEDAW) 19 Ocak 1986’da imzalanmıştır ve yürürlüğe

girmiştir. 1990’da kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından 2009’da kurulmuştur. Ancak güncellemelere rağmen kadınların siyasal alandaki etkisinin az olması, siyasetin içerisinde yeterince temsil edilemediklerini göstermektedir. Kadınların siyasette düşük performans göstermelerinin birçok sebebi varken; cam tavan sendromu, kadınların kariyer yaparken de karşılaştıkları ortak engellerden biridir (Esen ve Kaloğlu, 2018). Kadınlar adına gerçek bir demokrasinin işleyebilmesi için kadınlara da erkeklere tanınan temsiliyet haklarının verilmesi ve aynı imkânların sağlanması gerekmektedir. Bunun yapılması için de gerekli şeylerin başında sivil toplum kuruluşları, çalışmalarında kadın sorunlarına daha çok yer vermelidir. Kadınların eğitim seviyeleri yükseltilmeli, kota ve pozitif ayrımcılık uygulanmalı, seçim sisteminde yeni düzenlemeler yapılmalı, cinsiyet eşitliği sağlanmalı ve en önemlisi toplumda kadınlara bakış açısının değiştirilmesi gerekmektedir.

Toplumsal hayatın biçim almasında siyaset kurumu çok önemli bir faktördür. Kaynakların nasıl elde edileceği, toplumda nasıl paylaşılacağı, temel hak ve meselelerin siyaset alanında alınacak kararlarla belirlenmektedir. Erkeklerin ve kadınların toplum içerisindeki rolleri de bu şekilde biçimlenmektedir (Saygılıgil, 2010). Genel olarak kadınların siyasal yaşamları, iş hayatlarından, değişik toplum ortamlarındaki rollerden bağımsız değildir (Arıkboğa, 2019). Bunun yanı sıra kadınların ekonomik ve toplumsal yaşama katılımlarının yetersiz oluşu, siyasi temsiliyet sorunlarının en önemli ve en temel yapısal sorunudur (Toksabay ve Memişoğlu, 2007: 8-9). 20. Yüzyılda, geleneksel hayattan, modern hayata geçiş ile birlikte özellikle kadınların seçme ve seçilme hakkı, yeniden düzenlenen yasalarla birlikte eşitlikçi yaklaşımlar ve kadınların siyasi hayata katılımlarında kolaylıklar getirmiş olsa da günümüzde hala kadınların siyasal yaşama katılımları erkeklerle eşit durumda değildir (Gökçimen, 2008). Siyasi katılım temel vatandaşlık görevidir ve bu katılımın en belirgin örneği de oy kullanmaktır. Türkiye’de kadınların siyasal yaşama kişisel katılımı, kadınlara seçme hakkı verilmesinden sonra teşvik edilip büyük ölçüde desteklenmiştir. Ancak, günümüzde kadınlar, kamusal ve siyasal alanlara katılımda aynı desteği görememektedir (Ayata, 1998). Kadınlar zaten oy kullanmaktan ileri geçememektedirler. Siyasi partiler için siyasette kadınların oy toplamaları ve oy kullanmaları yeterlidir.

Kırsal bölgelerde hayatını sürdüren kadınların pek çoğu yeterli eğitime sahip olmadıkları için siyaset hakkında da bir önyargıya sahipler ve bu konuda bilgisiz olmaları ilgisizliği de beraberinde getirmektedir. Siyasetin erkek işi olduğu, siyasetle uğraştıkları

zaman evleri ve eşlerine yeterli zaman ayıramayacakları düşüncesi, bu durumun temel sebepleri arasındadır. Bunun yanında parlamentoya girseler bile azınlıkta kaldıklarını ve seslerini duyuramayacaklarının endişesini yaşamaktadırlar (Arıkan,1988:9). Batı’da yaşayan, eğitilmiş ekonomik gelirleri iyi olan kadınların siyasete girmemelerinin nedenleri ise, yaşadıkları toplumda sorunlarının olmayışı ve içerisinde bulundukları bu rahat durumdan dolayı siyaset yapma gereği duymamalarıdır (Üşür, 1998: 540). Kadınların kota uygulamasından faydalanabilmeleri için partilerin kendi seçim yönetmeliklerinde, seçim yasalarında, Anayasa’da ve tüzüklerde bu konuya yer verilmelidir. Her konuda olduğu gibi kota uygulaması da toplum içinde değişik gruplar arasında tartışılmaktadır. Kadınlar için ayrımcılık olarak görülen kota uygulaması hakkında bazı gruplar uygulamanın demokratik olmadığını savunmaktadır. Oyların bireylere değil siyasi partilere verildiğini; bu nedenle cinsiyetin önemli olmadığını savunan gruplar ve kota uygulamasının gerekliliğini savunan gruplar da vardır. Bu görüşlerin ışığı altında 1980-2000’li yıllarda kota uygulamalarında değişik siyasi partilerin politikalarında farklı yollar izledikleri görülmektedir (Sayın, 2007: 33-35). Bu yollardan biri de siyasi partilerin bünyesinde bulunan kadın kolları, kendi haklarını savunma, kendi kararlarını verme, siyasi faaliyetlerde kadınların etkili rol oynamaları gibi politikaların yerine, mensubu olduğu siyasi partinin propagandasını yapmakla sınırlandırılmışlardır. Siyasi parti içindeki kadın kollarının hala kendi faaliyetleri hakkında bile söz sahibi olamadıkları bir siyasi partinin içinde, demokratik ve etkili şekilde siyaset yapabildiğini söylemek mümkün değildir (Çadır, 2011: 54). Erkekler her koşulda kendilerini öne çıkarmayı başarmaktadır. Bunun sebebi de her alanda çoğunluğa sahip olmaları, siyaseti erkek işi olarak görmeleri ve bu bağlamda çevrelerindeki kadınları siyasetten uzak tutmalarıdır.

5.6. Türkiye ve Avrupa’nın İlk Kadın Başbakanı; Tansu ÇİLLER

Türkiye ve Avrupa’nın ilk kadın başbakanı olan Tansu Çiller, 1946’ İstanbul’da dünyaya gelmiştir. İlk öğretimine İstanbul’da başlamıştır, ama babası Bilecik Valisi olarak atandığı için eğitimine Bilecik Şeyh Edebali okulunda devam etmiştir. Babası aktif siyasete girmek için 1954 yılında Muğla’dan CHP milletvekilliğine aday olmuştur ama seçilememiştir. Çiller liseyi Arnavutköy Amerikan Kız Kolejinde tamamlamış ve Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi bölümünü bitirmiştir. 1963’te Özer Uçuran ile evlenmiş ve eşi ile ABD’ye gitmiştir. Çiller New Hampshire Üniversitesi’nde yüksek lisans yapmış

ve doktorasını ise “Connecticut Üniversitesi’nde” 1971’de tamamlamıştır. “Yale Üniversitesi’nde” post doktora yapan Çiller 1973 ve 1974 yıllarında “Franklin & Marshall College” Üniversitelerinde yardımcı doçent olarak görev almıştır. Bunun akabinde lisans eğitimi aldığı Boğaziçi Üniversitesi’nde yardımcı doçent olarak göreve başlamıştır. 1978’de doçent, 1983’ de ise profesör olan Çiller, ekonomi konusunda birçok makaleleri bulunmaktadır (Bildirici, 1998). Burada da görüldüğü gibi bir kadının başarılı olabilmesi için eğitilmiş bir anne-baba ve ekonomik şartların çok büyük önemi vardır. Buradan da anlıyoruz ki fırsat eşitsizliği kadınların siyasete girmelerinin önünde çok büyük engel teşkil etmektedir.

5.7. Siyasette Kadınların Eksik Temsilinin Nedenleri, Siyasete Kadın Katılımının Önemi ve Kadınlara Karşı Önyargılar

5.7.1. Siyasette kadınların eksik temsilinin nedenleri

Siyasi partilerin içerisindeki erkekler aday belirleme, karar alma, siyaset partileri hakkında söz sahibi olma gibi gerçek bir siyaset yürütürken; kadınlar ise toplumda kadın kimliklerini kullanarak ve kadınlar arasındaki ilişkilere dayanarak partileri için çalışmalarını sürdürmektedir (Üşür, 1998: 533). Erkekler, kadınları sürekli siyasetin dışarısında tutmaya ve etkinliklerini azaltmaya çalışmaktadır ve artık erkeklerin bu çabalarının bir son bulması gerekmektedir. Bunlar gerçekleştiği zaman kadınlar elbette siyasete daha çok ilgi duyacaklar ve siyasette en az erkekler kadar belki de daha fazla başarılı olacaklardır (Erzen, 2019: 31). Siyasi hayata katılımında kadınların birden çok rol almalarından kaynaklı baskıyı azaltmak için toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, devlet kurumları ile koordineli çalışmalar yapılmalıdır. Seçmenlerin bireylere değil, siyasi partilere oy vermeleri, siyasi temsilcilerin cinsiyetine değil, seçmenlerin isteklerine odaklanmaları gerekmektedir. Siyasi temsilcilerin cinsiyetlerinin bir öneminin olmadığı bölgelerde seçilen temsilciler ulusun menfaatlerini korumanın önemini bilmektedir. Siyasette üst düzey kadın lider sayısını arttırmak için, pozitif ayrımcılık politikası uygulanması gerekmektedir. Siyaset alanında da cinsiyet eşitliği yönünde çalışmalar yapılmalıdır (Esen ve Kaloğlu, 2018). Cinsiyet eşitsizliği ile ikincil konuma itilen kadınlar, siyasette aday olmaya bile cesaret edememektedir. Kadınlar, erkeklere göre siyasette daha az yer almaktadır. Bunun nedenleri arasında; eğitim seviyelerinin düşük olması, siyasete ilgi duymamaları, aile sorumlulukları, cinsiyet ayrımcılığı, gelir yetersizliği, yasalarda bulunan ayrımcılıklar, cinsiyete bağlı rollerin sosyalleşmesi ve

siyasi sistemle kurulan yetersiz bağ gösterilmektedir (Çağlar, 2011: 59). Belki de kadınların zaten hakkı olan cinsiyet eşitliği hakkını alabilmeleri için daha fazla çaba göstermeleri ve birbirlerine destek olarak cam tavanları bir daha tamir olmayacak şekilde kırmaları gerekmektedir.

5.7.2. Siyasete kadın katılımının önemi

Kadınların doğal yetileri, ahlaki değerleri, savaşa karşı duruşları ve siyasette kadın merkezli ana temeli oluşturabilir. Kadınların olaylar karşısındaki sezgileri, ilişkilerde görünmeyeni anlamaları, zihinlerinin daha bütüncül kavramalarını sağlamaktadır. Kadınlar değişim karşısında erkeklere göre daha olumludur ve yeniliklere, sürprizlere daha çabuk uyum sağlayabilmektedirler. Kadınların zihinlerinin bu özgün yapısı, annelik içgüdü, yaşamı besleyen doğal kaynak ile kamusal alana ve topluma çok şey katabilir. Bu bakış açısına ve içgüdüsel zenginliklere dünyanın da ihtiyacı bulunmaktadır (Şahin, 2016). Sağlık hizmetleri, eğitim ve siyasal alandaki kadınların sayısında belirgin artışa rağmen, lider pozisyonundaki kadınların sayısının düşük oluşu endişelendirmektedir (Gönül, 2015). Siyasi değerleri belirleyici rol oynayan erkekler, anne ve kadın rollerini öne çıkararak “elinin hamuru ile erkek işine karışma” gibi söylemlerle kadınları siyasetten ve sosyal yaşamdan uzaklaştırmaya çalışmaktadırlar. Genellikle kadınların toplumsal hayatta erkeklerin bu yönünü fark etmeleri ve bu durumu değiştirmeleri gerekmektedir. Erkeklerin bu davranışları kadınların kariyer planlarını engellemektedir. Kadınların bu sorunlarını çözebilmek için pek çok liderlik vasfına sahip Türk kadınına ihtiyaç bulunmaktadır. Siyasetin içerisindeki kadınların eril siyasetten vazgeçmeleri ve siyasi arenada söz sahibi olabilmeleri için teoride tartışılan kadın katılımının önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Kadınların siyaset içerisinde etkin rol oynaması, önemli makamlara gelebilmeleri ve siyasal haklarını gerçek manada kullanabilmeleri önem taşımaktadır. Kadınlara verilen siyasal haklar, yalnızca Cumhuriyet’in ilk döneminde etkin kullanılmıştır ama ilerleyen süreç içerisinde ise bunun devam ettirilemediği görünmüştür.

Siyasal partilerin, kadınların üst mevkilere gelmelerini istemedikleri ve bunun için de görev vermedikleri söylenebilir. Siyaset içerisindeki kadınların genel durumları incelendiği zaman katılımın oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Kadın meclisleri farklı yönetmeliklerle, kadınların statülerini yükseltmek, toplumsal ve siyasal konularda tartışma ve katılım imkânı sağlamak için çalışmaktadır. Kadınları siyaset konusunda

bilinçlendirmek ve farkındalık yaratmak önemlidir ama kadınların ekonomik bakımdan güçlenmeleri için sosyal yaşama aktif katılımları sağlanmalıdır. Bugün kadınların siyasette aktif rol oynamaları ve eşit temsil edilmeleri yönündeki en önemli araçlardan biri de devletin desteklediği kota uygulamalarıdır. Siyasetin önemli kurumlardan biri olan kadın kolları, kadınların siyasette aktif rol almaları için çalışmakta ama maalesef yetersiz kalmaktadır.

5.7.3. Siyasette kadınların önündeki önyargılar

Kadınlar siyasetin içerisinde olmak ve aktif faaliyetlerde bulunmak isteseler de toplumun onlara atfettiği roller içerisinde kendilerine tanınan alanın sınırlarını geçtikleri zaman çocukları ve evleri ile yeterince ilgilenemeyecekleri gerekçesi ile eleştirilere maruz kalmaktadır. Kadınların siyasete girmelerinin önündeki diğer bir engel ise ekonomik durumlarıdır. Partiler, siyasete girmek isteyen kadınlardan, seçimlerde aday adayı başvuru ücreti almamaları veya kadınlara özel bir indirim uygulanmaları bu sorunu önemli derecede ortadan kaldıracaktır. Kadınların, çevreleri ile olan sorunları, öncelikli hizmetleri, gereksinimleri, toplumdaki konumları, toplumsal cinsiyetleri pek çok özgünlük taşımaktadır. Ülkemizde, nüfusun yarısı kadınlardan oluşmaktadır ama buna rağmen siyasette yeterince temsil edilememektedir ve bu sorunlarının ivedi bir şekilde çözülmesi gerekmektedir.

Dolayısı ile kadınların siyasette engellenmesi yasalarda kaldırılmış olsa da yasaların bile erişemediği bir alan vardır; bu alan, toplumda cinsiyet rollerinin dağıtıldığı toplumsal yapıdır. Ailede kadınlar; çoğunlukla çocukların, yaşlıların ve eşlerinin bakımını üstlendiği için dışarıda çalışmamaktadır. Aile içerisinde var olan erkek egemen ataerkil yapı, siyasi alanı fazlası ile etkilemekte ve kadınların erkeklere tabii olmaları devam etmektedir. Kadınlar bu yapı içerisinde yalnızca özel alanları olan evleri ile sınırlandırılmış ve böylece sosyal hayattan uzaklaştırılmışlardır. Dolayısı ile toplumsal yapı gereğince kadın apolitik alana zaten itilmiştir. Çocuk bakımı ve ev işleri Türk toplumlarında da kadınların görevleri olarak görülmektedir. Açık Toplum Enstitüsü ve Boğaziçi Üniversitesi'nin beraber yaptıkları muhafazakârlık araştırmasında bu konularla ilgili oldukça çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Araştırmada, "Kadınlar ve erkekler siyasette, iş hayatında, toplum içinde ve aile hayatında her bakımdan eşit haklara sahip olmalıdır" diyenlerin oranı %87 olsa da "Kadının esas görevinin kocalarına evde hizmet etmek olduğu fikrine katılanların" oranı

ise %71 çıkmıştır. Hatta araştırmaya katılanların %67'si “Hizmeti aksıyorsa, o zaman işi bırakmalı ve ev kadını olmalıdır” düşüncesine sahiptir. Tüm bu verilere göre, kadınlar dahil, toplumun kadın-erkek rollerini kabullenmeleri ve toplumsal reaksiyon göstermemeleri normal karşılanmaktadır. İlköğretim kitaplarında okutulan derslerde bile ailenin görevleri ile konularda ev işleri, mutfak işleri, çocukların ve yaşlıların bakımı annenin göreviymiş gibi anlatılmaktadır.

5.8. Siyasal Sosyalleşme Kuramı

Sosyal hayatta erkek etkindir; kadın edilgendir diye tanımlanmaktadır. Örnekler, metinler ve görseller ile ders olarak okul kitaplarında anlatılmaktadır. Çocukların henüz sosyalleşme aşamasında bu rolleri içselleştirmesi ilerde kadınların çalışma yaşamı ve siyasi yaşamda daha az yer almaları konusunda normal olarak karşılanmasına yol açmaktadır. İlköğretim ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığını teşvik eden birçok öge bulunmaktadır (Gümüsoğlu, 2006: 74). Geleneksel ataerkil ailelerde büyüyen çocuklar geleneksel iş bölümünü içselleştirmekte ve ayrıca çevresindeki bireyleri de model olarak toplumsallaşmaktadırlar. Dolayısı ile geleneksel ataerkil ailelerde yetişen çocuklar, erkek ve kadının eşitsiz görev dağılımını benimsemişlerdir.

Siyasal sosyalleşme kuramına göre; bireyler daha çocukluktan farklı ilgi alanlarına yönlendirilmekte ve sosyalleşme sürecinde kadınlar bağımlı, ikincil ve edilgen olarak ev yaşamına yöneltirken, erkekler ise karar mekanizmalarında rol alan siyaset ve sosyal yaşam içerisinde yer almaktadır. Toplumsal hayattan uzaklaştırılan kadınlardan siyasete ilgi duyması beklenmemektedir. (Koray, 1992: 204) Başka bir etkense siyasette eril egemenliktir. Politika, kadınlar ve erkeklerin eşit şartlarda yarışmasını gerektirir, ama kadınlar hiçbir zaman erkekler ile eşit şartlarda yarışmamaktadır. Politika kadınlardan çocukları ve aileleri yokmuş gibi davranmalarını istemektedir. Bu ortamda kadınlar, oyunun kurallarını erkeklere göre oynamaktadır. Böyle bir fırsat yakalayan az sayıda kadının başarılı olmaması için hiçbir engel yoktur.

Kadınların çoğunluğu siyasetin erkek işi olduğunu düşünmektedir. Gloria Bonder, geleneksel siyaset kavramının erkeklerin yararına ortaya çıkmasının nedenini şöyle açıklamaktadır: İlki, yukarıda bahsedilen geleneksel iş bölümü ve cinsiyet rolleridir. İkincisi ise kamu görevlerinin devlet eli ile düzenlenmesi ve toplumsal gelişme konusunda kamusal tartışmaların, erkek egemen bir ortamda gerçekleşmesidir (Bonder: 4). Başka bir durum ise siyasete kadın katılımının, cinsiyet eşitsizliği ve temsiliyetini

belirleyen kuralların dünyanın birçok ülkesinde erkek egemen meclislerde alınıyor olmasıdır. Ayrıca kadınların özel alanları ile ilgili tanımlanan rollerin, kadınları kamusal alanların dışına itmesine toplumun reaksiyon göstermemesidir.

5.9. Pozitif ayrımcılık ve kota uygulamalarında AKP örneği

Kadınlara pozitif ayrımcılık için uygulanan “kota sistemi” ancak bazı partiler tarafından uygulamakta, bazıları ise sadece yönetim kurulu seçimlerinde ve aday belirleme sürecinde kota uygulamaktadırlar (Tuncer, 2006: 64). Örneğin; AKP tüzüğünde, sağlıklı nesiller yetiştirebilmek için bireylerin siyasette aktif rol alması, kadınların partilere üye olmaları ve aktif siyasetin içerisinde yer almaları gerektiği hedef olarak belirlense de kadınlar için yapılan bu söylemlerin kadınların kamusal yaşama katılımı yönünde değil, özel alanlarının düzenlemesi ve toplumsal sorunlarının çözülmesine yönelik olduğu görülmektedir. Bunlar arasında; kadınlarla ilgili vakıf, dernek ve sivil toplum örgütlerine destek sağlanması, kadınlarla ilgili yasalar hazırlanırken bu örgütlerle birlikte karar alınması, şiddet mağduru kadınların korunması ayrıca ekonomik ve cinsel istismarın önlenmesi, kadın intiharlarının önüne geçilmesi gibi çalışmalar yapılması, namus ve töre cinayetlerinin sık görüldüğü yörelerde kadınlara ve ailelerine yönelik önleyici ve eğitici çalışmalar yapılması, kırsal kesimde yaşayan kız çocuklarına yaşadıkları bölge koşullarına uygun eğitim projeleri geliştirilmesi, kız çocuklarının eğitimlerinin önündeki engelleri kaldırılarak okullaşma oranını yükseltecek politikalar uygulanması, özellikle kırsal bölgelerde ailelerin bu konularda bilinçlendirilmesi ve ev hanımlarını sosyal güvenceler altına alacak çalışmalar gerçekleştirilmesi, kadınların iş yaşamı, çocuk ve aile sorumlulukları dikkate alarak sosyal güvence ve çalışma şartlarının iyileştirilmeleri gibi hedefler bulunmaktadır (<http://www.akparti.org.tr/>, 31.05.2006). Hazırlanan program kadınları siyasi yaşama katılımını teşvik etmek için olsa da programda belirtilmesine rağmen belirtilen konuların çoğu kadınların özel alanları ile ilgilidir. Ayrıca kadınların siyasete katılımını arttırmak için hiçbir faaliyet gösterilmemektedir.

Yine de 2006 yılından bu zamana kadar kadınlar adına gelişmeler var, ama kesinlikle yeterli değil, özellikle karar mekanizmalarında kadınlar yok denecek kadar az ve sadece göstermelik olarak siyasette yer almaktalar oysa kadınlar siyasetin her alanında yer alabilmelidirler. Aile ve Sosyal Bakanlığı dışında hemen hemen hiçbir bakanlıkta görev almadıkları görülmektedir. Buradan siyasette kadınlara daha yeteri kadar

güvenilmediği çıkarımını yapılabilir. Oysa bu ülkeye hizmet noktasında kadın-erkek ayırt etmeden hep birlikte çalışmalıyız. Türk olarak tarihimizden örnek almamız gerekmektedir. Birgün Mete Han, ata binen birini görerek ata binmesinden çok etkilenmiştir ve “Çabuk bu atlıyı bana getirin.” demiştir fakat atlı bir kadındır. Mete Han’a şöyle haber salmıştır: “Ne zamandan beridir bir kadın, bir erkeğin ayağına gitmiştir, törelerimiz değişti de benim mi haberim yok” . Böylece Mete’ Han bu mağrur Türk Kadının ayağına gitmiştir. Ancak köklerimize tutunarak ayakta kalabiliriz ve yeni kökler salabiliriz ve işte o zaman kadınlar hak ettiği değeri sonuna kadar görebilirler ve ülke kalkınmasına katkıda bulunabilirler.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadınların konumu Türk kültüründe dini anlayışa, coğrafyaya ve hayat şartlarına göre değişim göstermektedir. Konar-göçer yaşam şartlarında kadınlar, sosyal yaşama en az erkekler kadar katılmış, sosyo-ekonomik düzeni sağlamış, kadınlar toplumda aranır ve saygı duyulur konuma gelmişlerdir. Konar-göçer yaşamdan, yerleşik yaşama geçmeleri zamanla kadınların yaşam alanlarını kısıtlamış ve özel alanlarla sınırlandırmıştır. İslamiyet ile de Arap kültüründen etkilenen Türkler, özellikle de Türk erkekleri kendilerine çok uygun gördükleri Arap geleneğini kabul etmişler ve kadınlara da bu geleneği İslam geleneği diye kabul ettirmişlerdir. Yıllarca İslam Hukuku'nu bilmeyen kadınlar, erkeklerin himayesinde ve gölgesinde kalmışlardır. Artık bilgiye ulaşmak çok kolay olduğu için kadınlar İslam'da kendi haklarının neler olduğunu bilmekte ve bu durumu değiştirmeye çalışmaktadırlar. İslamiyet'te kadınları siyasetten ve sosyal hayattan kısıtlayan hiçbir hüküm bulunmamaktadır.

Son yıllarda gündeme gelen pozitif ayrımcılık ve kota uygulamaları ile kadınlar siyasette görünür hale gelseler bile henüz hala istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Toplumda genel olarak siyasetin erkek işi olduğu algısı oldukça yüksektir. Siyasi açıdan kadın-erkek eşitliğinin sağlanmış olduğu düşüncesine rağmen birçok ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı kadınlar siyasi hayatın dışarısında kalmaktadır. Kadınlara verilen seçilme hakkını kullanmaları ama siyasi karar alma mekanizmalarına katılamamaları, cinsiyet eşitsizliğinin günümüzde de sürdüğü, kadınların ikincil konumdan kurtulamadığının göstergesidir. Siyasette kadınlar cinsiyet eşitsizliği yüzünden aday olmaya bile cesaret edememektedirler. Erkekler göre kadınların özel alanların dışarısında, kamusal alanlara daha az katılmalarının nedenleri arasında; eğitim seviyelerinin düşük olmaları, gelir eksikliği, siyasi ilgi ve bilgi eksikliği, aile sorumluluklarının fazla olması, cinsiyet ayrımcılığı, önyargılar ve sosyal yaşamda cinsiyet rollerinin belirlenmesi olguları sıralanabilmektedir. Bu sebeplerle siyaset ile kadınlar arasındaki bağ yeterince kurulamamaktadır. Kadınların politikaya katılımını arttırmak için yapılması gereken düzenlemelerin mutlaka uygulanması gerekmektedir. Kadınlar siyasette daha çok görünür hale geldikleri zaman, siyaset ve kadın ilişkisi arasındaki bağda güçlenecektir.

Öncelikli olarak siyasi partilerin seçim sisteminde, yapılan yeni düzenlemeler ile siyasette pozitif ayrımcılık ve kadın kotası zorunlu hale getirmeli ve kadınların daha çok

seçilebilir n sıralara konulması gerekmektedir. Genellikle kadınlar, seçimlerde daha alt sıradan aday gösterilmekte, şansına partinin oyu çok olursa seçilebilmektedir. Aday gösterilen bu kadınlar da aktif siyaset yapan siyasetçilerin yakınlarından oluşmaktadır. Aslında siyasette aday seçilirken bütün adayların özellikleri çok iyi belirlenmeli ve taraf gözetmeksizin, hangi adayın ülke için daha faydalı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. “Memleket meselelerinde taraf gözetilmez”. Bunların yanı sıra kadın kolları, kadınların siyasete girebilmeleri için daha aktif çalışmalı partiyi kadın adaylarla beslemelidir. Kadın Kollarında görevli kadınlar yalnızca erkeklerin ulaşmakta zorlandığı alanlara ulaşabilmek amacı ile kullanılmamalıdır. Tüm bu düzenlemelerin kadınların çalışma hayatı, sosyal yaşamı ve siyaset hayatında erkekler ile eşit şartlarda yarışabildiği zaman anlam kazanacaktır. Kadın-erkek eşitliği sağlandığında kadınların zekâları, azimleri ve enerjileri ile erkeklerden hiç geri kalmayacakları grnebilecektir. Eylemsel ve uygulanabilir eşitlik sağlanmadan, sadece kâğıt üzerindeki eşitlik ile gerçek eşitlik sağlanmış olmayacaktır. Gerçek anlamda demokrasiden bahsedebilmek için kadın-erkek eşitliğinin siyasal alanda temsil oranının en az erkekler kadar olması gerekmektedir. Türkiye’de kadınlar, çoğu gelişmiş dünya ülkesinden daha önce seçme-seçilme hakkına sahip olmasına ve arada geçen nerede ise bir asıra rağmen Türkiye parlamentosundaki kadın temsil oranı bu ülkelerin altında kalmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, E. (2017). Kadın İşgücüne Yönelik Ayrımcılık Sorunu: Bursa Serbest Bölgesi Örneğinde Kadın Yöneticilerin Karşılaştıkları Ayrımcılık Uygulamaları. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Ahmetbeyoğlu, A (2001). *Avrupa Hun İmparatorluğu*. TTK.
- Akşit, B. (1987). Kırsal Dönüşüm ve Köy Araştırmaları. *11.Tez, (7)*, 179–195.
- Akşit, B. (2007). Küresel Akışkanlık ve Sivil Toplum, 80. Yılında Cumhuriyet'in Türkiye Kültürü. Mimarlar Odası ve Sanaat Görsel Kültür ve Estetik Derneği ortak yayını.
- Alkan, A. (2004). Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli? [kasaum.ankara.edu.tr: http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/03/aytenh.yerel_siyaset_kadınlar_icin_neden_onemli.pdf](http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/03/aytenh.yerel_siyaset_kadınlar_icin_neden_onemli.pdf) (29.01. 2014)
- Alparslan, A. M., Bozkurt, Ö. Ç., & Özgöz, A. (2015). İşletmelerde cinsiyet ayrımcılığı ve kadın çalışanların sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 66-81.
- Altındal, Y. (2007). *Kadının siyasal katılımı bağlamında partilerin kadın kollarının sosyolojik açıdan değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.
- Aras, D. (2010). Türk İş Hukukunda Ayrımcılık Yasağı. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Arat, Y. (1998). *Türkiye 'de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Roller*, 1934-1980. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. Tarih Vakfı Yayınları
- Arıkan, G. (1988). Kırsal kesimde kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2).
- Arikboğa, E. (2019). Belediye meclislerinde kadın üyeler: 2014 yerel seçimlerinde yükselişin ve değişimin izini sürmek.
- Ayata, A. G. (1998). *Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Kadın ve Siyaset*. Tarih Vakfı Bilânço Yayın Dizisi.
- Aydın, M. (2001). Âyetleri Yorumlamada Düşülen Hatalar Üzerine Bir İnceleme. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)*, 3(4), 113-143.
- Aydın, M. (2008). *Siyasetin Sosyolojisi; Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset*. Açılım Kitap.
- Baharlı, İ. (2021). Safevi dönemi kızılbaş Türkmen toplumunda kadın (bir kızılbaş kadın örneği Taçlı Begüm). *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61(1), 339-355.
- Baltacı, C. (2022). Hürrem Sultan, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.XVIII.
- Barber, B. R., & Beşikçi, M. (1995). *Güçlü demokrasi: Yeni bir çağ için katılımcı siyaset*. Ayrıntı.
- Başak, S. (2009). Cam tavanlar. *KÖK Araştırmalar KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 119-132.
- Baxter, J., ve Wright, E. O. (2000). The Glass Ceiling Hypothesis A Comparativestudy Of The United States. Sweden, And Australia. *Gender&Society*, 14(2), 275-294.
- Baysun, M. C. (2022). *Kösem Sultan*, İslam Ansiklopedisi, VI.

- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No: 7
- Berktaş, Fatmagül (2016), Kadınlar, Siyaset ve Demokrasi, http://arsiv.sodev.org.tr/Okullar/SDO/ders_notlari/kadinlar_siyaset_demokrasi.html (22.01.2016).
- Bildirici, F. (1998). *Maskeli leydi: tekmili birden Tansu Çiller*. Ümit yayıncılık.
- Bilgin, H.D. (2019). Siyasal Katılım ve Siyasal Temsilde Kota Uygulaması. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 108-114.
- Bonder, G. (1986). *Kadınlar Açısından Siyasal Süreç, Toplumsal Ekonomik Siyasal Yaşamda Kadın*. Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını
- Bozatay, Ş. A., & Kutlu, S. Z. (2014). Siyasette kadın temsili açısından 30 mart 2014 yerel seçimi sonuçlarının Çanakkale ili örneğinde değerlendirilmesi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 12(16), 131-156.
- Bulut, S. (2013). Türkçülerin Penceresinden Osmanlı'da Kadın Meselesi ve Orta Asya Referansı. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (10);313-336
- Cedaw, U. (1979). Convention on the elimination of all forms of discrimination against women. Retrieved April, 20, 2006.
- Çadır, M. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İl Örneği), Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara
- Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 56-79.
- Çaha, Ö., Toprak, M., & Uslu, N. (2010). Religion and ethnicity in the construction of official ideology in Republican Turkey. *The Muslim World*, 100(1), 33-44.
- Çaha, Ömer (2010). *Sivil Kadın*. Savaş Yayınevi.
- Çitçi, O. (1982). *Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar*. TODAİE Yayınları, Sevinç Matbaası.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açidan İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44 (511), 11-27.
- Dinç, Gökçen B. (2016), "Siyaset Ve İktidar Erkeklerin mi ?", <http://www.yeniaktuel.com.tr/tur102-1,182@2100.html> (12.01.2016).
- Doğan, C. (1996). Eski Türk Aillesinin Yapısı ve Fonksiyonları. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (8), 73-81.
- Doğanay, Ü. (2007). AKP'nin demokrasi söylemi ve muhafazakarlık: muhafazakar demokrasi ve eleştirel bir bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(01), 65-88.
- Dökmen, Zehra Yaşın (2010). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Remzi Kitapevi
- Dürbin, E. (2012). Kadınların Siyasete İlgileri ve Katılım Düzeyleri: Uşak İli Örneği. Yayımlanmış Yüksek Lisans, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak
- Ebu Bekir Tihranî. (1977). *Kitab-i Diyarbekriyye*. (N. Logan ve F. Sümer, Düz.). Tahûrî.

- Ecer, A. V. (2012). *Tarihte Lider Kadınlar ve Fatma Bacı*. Yesevi Yayıncılık.
- Ecevit, Yıldız (2003), Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir? *C.Ü Tıp Fakültesi Dergisi*, 2003 Özel Eki.
- Elliott, J. R., & Smith, R. A. (2004). Race, gender, and workplace power. *American sociological review*, 69(3), 365-386.
- Eröz, M., (1977). *Türk Ailesi*. Milli Eğitim Basımevi.
- Erzen Ünal, M. (2019). Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği. *Academic Social Studies Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8: 21-32
- Esen, M., & Kaloğlu, N. (2018). Genel Yetkinlik İnancı Bağlamında Cam Tavan Sendromunun İncelenmesi: Politik ve Siyasi Kariyer Sahibi Kadınlar Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17, 485-500.
- Esen, Y. (2013). Eğitim Süreçlerinde Cinsiyet Ayrımcılığı: Öğrencilik Deneyimleri Üzerinde Yapılmış Bir Çözümleme. *International Online Journal of Educational Sciences*, 5(3).
- Gökalp, Z. (1970). Türkçülüğün Esasları. *Varlık*.
- Gökalp, Z.(1958). *Türkçülüğün Esasları*. Varlık Yayınları.
- Gökbilgin, T. (1950). *Hürrem Sultan, İslam Ansiklopedisi*. V/2. Milli Eğitim Basımevi.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yaşama Dergisi*. 10, 6-59.
- Göksel, B. (1992). *Atatürk ve Kadın Hakları*. Atatürkçü Düşünce Atatürk Araştırma Merkezi, s.919-941.
- Gömeç, S. (1997). Kağan ve Katun, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara.
- Gönül, A. F. (2015). *Kadınların siyasi kariyerinde cam tavan*. Bence Kitap.
- Göregenli, M. (2012), *Ayrımcılığın Meşrulaştırılması, Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gümüşoğlu, F. Ders Kitaplarında Cinsiyetçiliğin 80 Yıllık Serüveni, 11.02.2005, www.huksam.hacettepe.edu.tr/cinsiyet.html (21.12.2006)
- Gündüz, A. (2012). Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 5(5), 129-148.
- Harman, Ö. F. (2001). *Kadın*. *Dia*, XXIV, 83-86.
- Wikipedia.(2023)https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0lk_T%C3%BCrk_kad%C4%B1n_milletvekilleri_listesi (26 Mart 2023)
- IPU. (2013). Woman in National Parliaments. [www.ipu.org: http://www.ipu.org/wmn-e/world.html](http://www.ipu.org/wmn-e/world.html) (28 Ocak 2014)
- İnan, A. (1992). *Manas Destanı*. MEB.
- Kafesoğlu, İ. (2007). *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları.

- Kamışlı, E. (2018). Toplumsal cinsiyet rolleri ve aile işlevselliğinin problem çözme becerilerine etkisi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi. *İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Kılıç, Z. (2000). *Eşitlik İçin Kota Politikaları*. Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Kılıçaslan, S. C., & Işık, T. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve efsaneden gerçeğe Türkiye'de kadın*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koçak Güner, P., & Balcı, Ş. (2017). 7 Haziran ve 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde partilerin seçim beyannamelerinde kadına yönelik söylemler.
- Konan, B. (2011). Türk kadınının siyasi hakları kazanma süreci. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60(1), 157-174.
- Konda (2011). Siyasette Kadın Temsili Araştırması. <http://Konda.com.Tr/Tr/Siyasettekadin-Temsili/> (0.8.05.2020)
- Koray, M. (1992). *Kadın, Siyaset, Kota (der. N. Arat) Türkiye'de Kadın Olgusu*. Say Dağıtım Ltd.Şti.
- Korkut, L. (2009). *Ayrımcılık karşıtı hukuk*. İnsan Hakları Gündemi Derneği.
- Milbrath, L.W. (1965). *Political Participation*. Rand McNally.
- Minibaş, T. (1996). Siyasal partiler yelpazesinde kadının konumu. *Kadın Gerçeklikleri*, 173-191.
- Mutlu, A. (2009). Niteliksel bağlamda kadının siyasetteki yeri ve anlamı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(9), 24-46.
- Negiz, N., & Üçer, N. (2012). Yerel siyasette Seçil (e) meyen Kadın: 2004-2009 Mart Seçimleri Düzleminde Analitik Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(2), 1-23.
- Ok, B. (2016). İbn Battuta Seyahatnamesi: Sosyolojik Bir Çözümleme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Özdemir, G. (2018). Türk siyasi kültürü bağlamında hükümet sistemlerine ilişkin bir değerlendirme. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 45-86.
- Özer Güner, E. S. (2018). *Kadın Çalışanlarda Cam Tavan Sendromu ve Kariyer Planlaması: İstanbul İli Üzerine Bir Araştırma* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Özkiraz, A. ve Arslanel, M. N. (2011). İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Öztan, E. (2004). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalar ve Olumlu Ayrımcılık. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 59(1), 203-235.
- Parlak, S. (2017). Ortaçağ'da Kadın Olmak, Doç. Dr. Numan Durak AKSOY Anısına, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Matbaa ve Basımevi, 2017, 1-13
- Pehlivan, P. V. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(31), 497.
- Pierce, L. (1996). *Harem-i Hümayun, Osmanlı İmparatorluğunda Hükümler ve Kadınlar*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Raux, J. P. (1989). Orta Çağda Türk Kadını. *Erdem, CI, S, 13*.

- Sancar Üşür, S. (1998). Siyasal Alanda Cinsiyetçilik ve Kadınların Söylemsel Kuşatılmışlığı. *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*.
- Savaş, A. (2010). *Kelam'ın yenileşme sürecinde Musa Carullah Bigiyef* (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Savcı, K. (1973), *Cumhuriyetin 50. Yılında Kadın*, Ankara.
- Saygılıgil, F. (2010). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Lisans Programı
- Sayın, A. (2007). *Kota El Kitabı Geçici Özel Önlem Politikası: Kota*. Kader Yayınları.
- Seçer, B. (2009). Kadınların sendikalara yönelik tutumları ile cinsiyet ayrımcılığı algılarının sendika üyesi olma isteğine etkisi. *Çalışma ve Toplum*, 4(23), 27-60.
- Sumbas, A. (2015). Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53, 103-121
- Sumbaş, A. (2017). Kadın ve Siyaset. http://KaDer.Org.Tr/WpContent/Uploads/2019/08/Ka1d%C4%B1n-VeSiyaset_Siyaset-Sosyolojisi.Pdf (19.05.2020)
- Şahin, H. (2016). Siyasetin Cinsiyeti, <http://www.aksam.com.tr/yazarlar/siyasetin-cinsiyeti/haber-389498> (08.02.2016).
- Tarihimizde ilkler. (2022). <https://tarihimizdeilkler.com/tomris-hatun-ilk-turk-kadin-hukumdari.html> (Erişim tarihi: 21. Aralık. 2022)
- Tekeli, Ş. (1991). *Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü. İçinde, Kadınlar ve Siyasal Yaşam: Eşit Hak-Eşit Katılım*. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 4. Cem Yayınevi.
- Tellioğlu, İ. (2016) İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (55) 209-224.
- Terkan, B. (2010). Siyasi partilerin kadına ilişkin söylem ve politikaları (AKP ve CHP örneği). *Selçuk İletişim*, 6(2), 115-136.
- Tokgöz, O. (2010). *Seçimler, Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim*, İmge Kitabevi Yayınları
- Tokgöz, O. (1998), *Doğru Yol Partisinin Kadına Yönelik Söylemi (1987-1995)*, *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek*, Ed. O. Çiftçi, Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Tokol, A. (2012). Sosyal dışlanma-ayrımcılık. *Sosyal politika*, 159.
- Toksabay, E., A. & Memişoğlu, O. (2007): Siyasetin Cinsiyeti Politika Notu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. [http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250684r7712.Siyasetin_Cinsiyeti.p df](http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250684r7712.Siyasetin_Cinsiyeti.pdf) (17.12.2016)
- Törüner, Y. (2006). Çiller dönemi Merkez Bankası. Milliyet.
- Tuncer, E. (2006). *Siyasette Kadın*. Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları
- Turan, O. (1969). *Selçuklular tarihi ve Türk-İslam medeniyeti* (No. 3). Ötüken Neşriyat AŞ.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin Ülke Programı Belgesi (ÜPB). (2006). Siyaset ve kadın kamuoyu araştırması değerlendirme raporu. <http://www.tr.undp>.

org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2006/11/14/women-in1politics-survey-report/
(09.12.2013)

TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri.
<http://Akgul.Bilkent.Edu.Tr/Tusiad/Kadınrapor.Pdf> (10.11.2019)

TÜSİAD. (2000). *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş*. Lebib Yalkın Yayınlar

Umay, G. (1998). *Manas Destanı'ndaki Kadın Adları ile ilgili Bir Deneme: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*. TDK Yayınları.

Unat, N. A. (1982). *Türk toplumunda kadın*. Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları.

Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.

Ülken, H. Z. (2006). *Türkiye tarihinde sosyal kuruluş ve toprak rejiminin gelişmesi* (Osmanlılara kadar). (???)

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.

Wirth, L. (2001). *Breaking through to glass ceiling women in management*. International Labour Office.

Yıldırım, H. (2013). Yerel Yönetimlerde Kadının Siyasi Temsil Yetersizliği. akademikperspektif.com:
<http://akademikperspektif.com/2013/03/08/kadininsiyasi-temsili-yetersizligi/> (12.12. 2013)

Yıldız, B. G. (2008). *İşverenin Eşit İşlem Yapma Borcu* (Birinci Baskı). Yetkin Yayınları.

Yılmaz, A. (2004). Türk kültüründe kadın. *Millî Folklor*, 16(61), 111-123.

EKLER

Ek 1. Derinlemesine Yüzyüze Görüşme Formu

Türk Siyasetinde Kadının Yeri, Konumu ve Önemi; adlı bu çalışma Sakarya ilindeki siyasete dahil olmuş kadınları kapsamaktadır. Bu çalışmaya katılarak kadın siyasetçilerin ne gibi zorluklarla karşılaştıklarını tespit etmemize, kadın siyasetçilerin, kadın sorunlarına nasıl baktığına, kadınların neden siyasette erkekler kadar etkin rol oynayamadığının nedenlerine ve siyasette daha fazla kadın istihdamına gerek olup olmadığı gibi konularda bizim fikir sahibi olmamızı sağlayacak ve kadınlarımızı siyaset alanında bilgilendirilmesine yardımcı olacaksınız. Görüşme yaklaşık bir saat sürecektir.

Derinlemesine yüzyüze görüşme soruları

1. Siyasetin içerisine iten nedenler nelerdir?
2. Siyasete girerken en büyük destekçileriniz kimlerdi?
3. Siyasetin içerisinde olmaktan memnun musunuz?
4. Siyasetin içerisinde kadın olduğunuz için engellendiğinizi düşünüyor musunuz?
5. Kadın olarak siyaset yapmanın zorlukları nelerdir?
6. Siyasetin içerisinde yeterli sayıda kadın var mı? Ya da daha fazla kadına ihtiyaç var mı?
7. Siyaset yapmak isteyen kadınların karşılaştığı engellerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
8. Kadınlara siyasetin içerisine girmeleri için ne gibi tavsiyelerde bulunursunuz?
9. Siyasetin içerisindeki kadınların, toplumdaki kadınların sorunlarını erkeklerden daha iyi

anlayıp, daha ivedi ve

kalıcı çözüm getirebileceklerini düşünüyor musunuz?

10. Siyaset hayatı ile aile hayatını birlikte yürütmenin bir kadın olarak zorlukları nelerdir?

11. Kadın siyasetçi olarak, şimdiye kadar kadınlar adına yaptığınız çalışmalar var mı?

12. Mecliste kadınların yeterince temsil edildiğini düşünüyor musunuz?

13. Kadınları daha fazla siyasetin içersine çekmek ne gibi politikalar yürütülüyor?

14. Siyaset hayatınızdaki hedefleriniz nelerdir?

15. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?